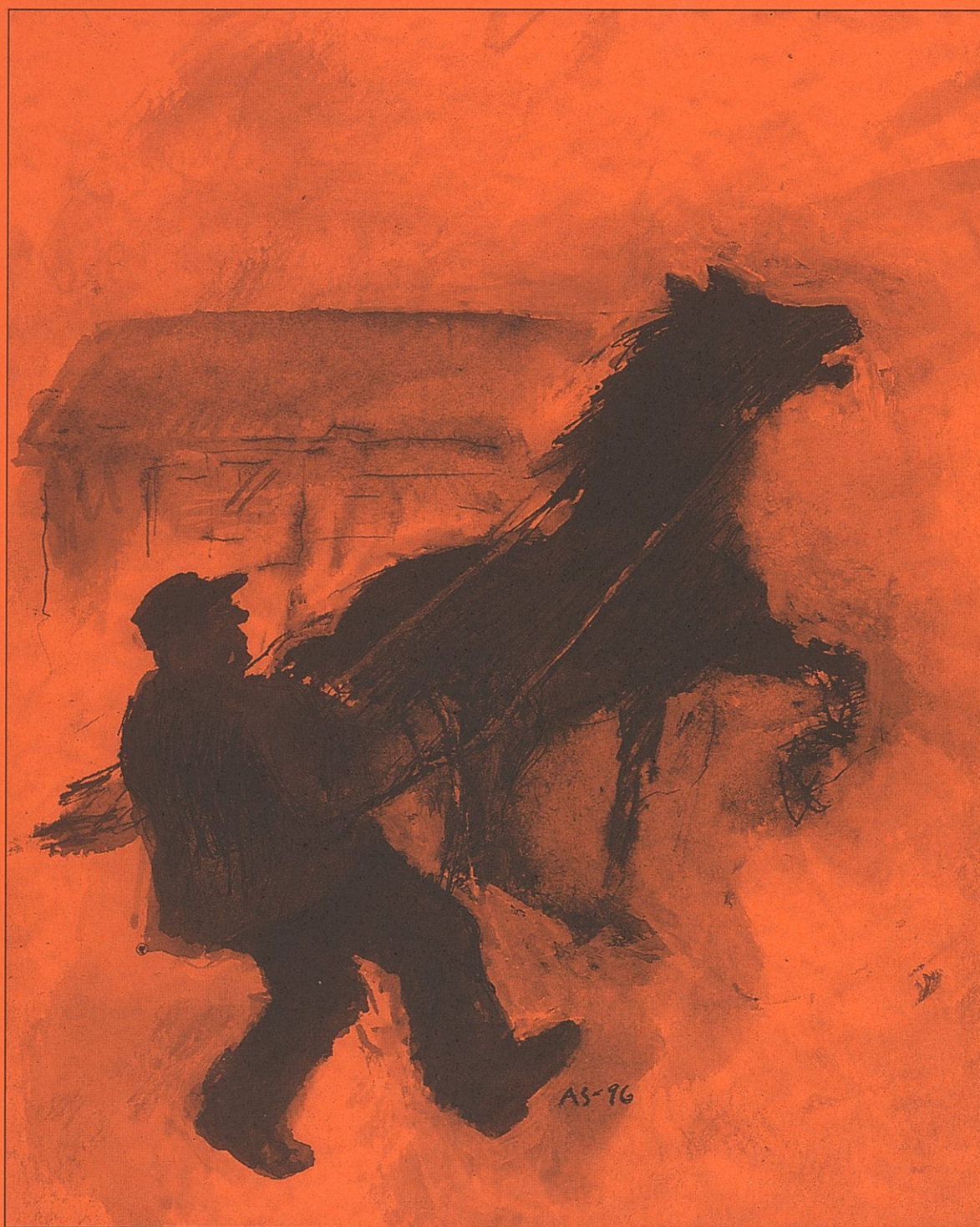

Gamle Modum

ÅRSSKRIFT FOR MODUM HISTORIELAG 1996
11. ÅRGANG

Gamle Modum

ÅRSSKRIFT FOR MODUM HISTORIELAG 1996

11. ÅRGANG

I redaksjonen:

Thure Lund

Jon Mamen

Kai Hunstadbråten

Kristian Linnerud

Forsiden er ved Arne Sørensen

Historielagets styre:

Kai Hunstadbråten

Wermund Skyllingstad

Aase Hanna Fure

John Arne Wendelborg

Per A. Knudsen

Trygve Granli

Odd Myrvold

Petter Odnessveen

Historielagets adresse: postboks 236, 3371 Vikersund

Innholdsfortegnelse:

JON MAMEN: En gammel bibel	3	AASE HANNA FURE: Proprietær Nils Ourdal	27
KAI HUNSTADBRÅTEN: Selskapet for Modums Vel	4	KAI HUNSTADBRÅTEN: De først emigranter fra Modum til Amerika reiste ut i 1839	29
JAKOB ANDR. SAMUELSEN: Arbeidsskipnaden på den gamle Upplandsgarden	6	KAI HUNSTADBRÅTEN: Om de først driftsår ved Blaafarveværket	31
KRISTIAN LINNERUD: Det første formannskapsmøtet	8	NILS DROLSUM: I Gestapos klør	33
ARNE SØRENSEN: Mørkredd	9	KRISTIAN LINNERUD: Dyregrav bru 50 år	36
KAI HUNSTADBRÅTEN: En danskes besøk på Modum i 1849	10	ALF RØGEBERG: En bygdeoriginal	37
SOLVEIG SKALSTAD: Sydame fra hus til hus	12	HALVOR ASBJØRNSEN: Mord og Gjenfærd paa Langsrud paa Modum	40
SOLVEIG SKALSTAD: Søndagstur på Bergsjø	13	KRISTIAN LINNERUD: Rolighetsmoen gressbane åpnet i 1946	41
W. P. SOMMERFELDT: Foregangsmænd paa Modum for halvandet hundrede aar siden	14	ELLING M. SOLHEIM: Prolog ved gressbaneåpningen på Geithus	42
J. S. WELHAVEN: Manngard i Holleia	16	KAI HUNSTADBRÅTEN: Litt om nissen eller tomten	43
ARNE SØRENSEN: Snus	17	KAI HUNSTADBRÅTEN: P. Chr. Asbjørnsen om presten Teilman og de underjordiske	45
KAI HUNSTADBRÅTEN: Engelsk besøk på Vikersund i 1872	18	THURE LUND: Krigere og hungersnød 1807-1814	46
KAI HUNSTADBRÅTEN: Besøkte Karl Marx Modum?	20	THURE LUND: Kristian Heggenhaugen	47
KRISTIAN LINNERUD: Glimmerbryting under krigen	21	KRISTIAN LINNERUD: Skiidrettens far i Modum	48
KRISTIAN LINNERUD: Storbrannen på Åmot i 1946	22		
NILS DROLSUM: Da både presten og finnegutten brukte «svarteboka»	24		

Jon Mamen:

En gammel bibel

Modum kommune arvet boksamlingen etter Christopher Hornsrud. Den er oppbevart rådhuset. Én bok skiller seg ut fra de andre i samlingen. Det er en utgave av Christian III's Bibel, trykt i København i 1550.

Det var en av reformasjonens store innsatser å oversette Bibelen til folkenes egne språk. Inntil reformasjonen hadde Bibelen i hovedsak vært lest på latin. Luther oversatte Bibelen til tysk. Luthers bibeloversettelse ble grunnleggende for det tyske skriftspråk. Reformasjonen ble innført i Danmark-Norge i 1537. Blant de første oppgavene som ble tatt opp, var å oversette Bibelen til dansk. Oversetterne bygde på Luthers tyske oversettelse og laget en Bibel på et godt dansk språk. Den gamle boken kan godt leses og forstås den dag i dag. Oversettelsen er kalt reformasjonstidens litterære hovedbedrift i Danmark. Den fikk stor betydning for det danske språket.

Christian III's Bibel ble trykket i 3000 eksemplarer. Kongen påla kirkene å kjøpe den nye Bibelen og ta den i bruk. Prisen var 5 daler. Det var like mye som prisen for en god okse.

Denne Bibelen ble også tatt i bruk i Norge. I mange hundre år ble dansk språk brukt også i Norge og påvirket utviklingen av norsk språk. Regnskapene viser at 96 av de 3000 eksemplarene ble sendt til Norge.

Bibelen ble trykket i folioformat. Det vil si at papirarket ble brettet en

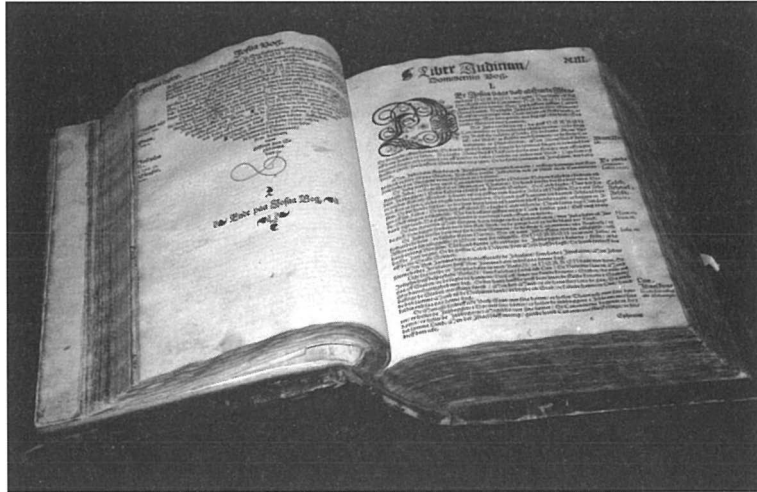
gang. Sidene er ca. 35 x 23 cm, og det er 552 sider. Boken er derfor stor og tung. Stor måtte den være, da den var beregnet på bruk ved høytlesing i kirkene. Der var lyset ikke alltid godt, og prestens øyne heller ikke alltid så gode. Bibelen er illustrert med tresnitt av en tysk kunstner, Erhard Altdorffer.

Utgaven som Modum kommune eier, er noe medtatt, men komplett.

Historien til det eksemplaret Hornsrud eide, kjenner vi tilbake til 1836, ikke lenger. Det året ble boken kjøpt av en familie Abelsnes fra Hitterø (Hidra) ved Flekkefjord. De hadde boken et par generasjoner. Antakelig har Hornsrud kjøpt den på en auksjon eller et antikvariat.

Det er nylig gjort et arbeid i Danmark for å registrere de gjenværende eksemplarer av Christian III's Bibel. Registreringen førte til at i alt 163 eksemplarer ble oppsporet. De fleste av dem er i nokså dårlig stand. Blant de registrerte bøkene er Modum kommunes eksemplar. Registratorene anslår at kanskje ytterligere 100 eksemplarer finnes.

Samme registrering omfatter også de to andre praktutgavene av Bibelen i folioformat, Fredrik II's og Christian IV's Bibler. Heggen kirke har et eksemplar av Christian IV's Bibel.

Bibelen etter Hornsrud. Foto: Kristian Linnerud.

Det er gitt ut en bok om disse biblene. Den heter «På sporet av GAMLE BIBLER. En nordisk antologi», forf. Peter E. Raes, utgitt av Akademisk Forlag, 1995.

Selskapet for Modums Vel

Fra 1780-årene ble det opprettet kornmagasiner i svært mange bygder her i landet for å skaffe såkorn etter uår. De fleste ble bygd etter initiativ av folk i bygda, men regjeringen støttet også slike tiltak, bl. a. gjennom bygdemagasinfondet. I 1833 var det 249 kornmagasiner i Norge med til sammen 84.171 tønner korn, derav bortimot halvparten i utlån.

Høsten 1807, altså under Napoleons-krigene, slo avlingen feil på Østlandet, både for korn og høy, men ellers i landet var den meget god. Med krigen for øye gjaldt det overalt å spare på de forråd en hadde og skaffe ny tilførsel.

Krigen med England (etter flåteranet i København 1807) hadde avskåret forbindelsen med Danmark. Kronprinsen (fra 1808 konge under navnet Frederik VI) satt i Kiel med den virkelig avgjørende myndighet, kongen i Rendsburg med en del av regjeringen, og kollegiene (departementene) var som før i København.

Under krisetilstanden måtte derfor den lokale øvrighet få utvidet myndighet, men hele Norge ble organisert som ett politisk område med en sentralmyndighet i spissen.

Den 24. august ble det oppnevnt en midlertidig regjeringskommisjon for Norge, og den 1. september trådte den i funksjon. Norge skulle imidlertid ikke få føre noen utenrikspolitikk.

Regjeringen forbød utførsel av korn og en rekke andre matvarer, og bruk av korn til brennevinsbrenning og dyrefor. Den satte premier for korninnførsel og prøvde å få privatfolk til å ta seg av den, men det førte ikke fram. Staten måtte selv påta seg kornforsyningen i likhet med tidligere nødsår. Statens kornforsyning ble utskilt fra regjeringskommisjonen og underlagt en egen provideringskommisjon som besto av to medlemmer. Amtmannen i Buskerud, grev Herman Wedel Jarlsberg, ble formann. Han tilbød seg straks å reise til Danmark for å klarlegge Norges stilling for kronprinsen og kollegiene, og opptre som statens kornagent. Kommisjonen tok imot tilbudet med takk, og grev Wedel kjøpte korn for statens regning, litt i Gøteborg, men mest i Jylland, fraktet skip, skaffet dem engelske sjøpass og sørget for at staten overtok assuransen.

I 1808 hadde det vært på tale opprette et «Sogneselskab» for Modum. Men den gang ble det ikke vedtatt lover. Det skjedde derimot i et møte «paa Modums Tingsted Vestre-Viger den 29de, Juni 1812», og vi kan lese om dette i en liten bok som finnes i Universitetsbiblioteket i Oslo, forfattet av prop-

rietær Niels Ourdahl. Han bodde på Tandberg på Øst-Modum.

Boken heter: «Lovforslag til et Selskab for tilligemed et Par Ord i samme Anledning. Et Forsøg (Christiania 1813).»

«For at veilede den skjønnsomme Læser igjennem disse Blade, om de skulde falde Nogen udenfor Modum ihænde, har jeg fundet denne foregaaende Erindring fornøden. Der opstod Sogneselskaber rundt omkring os, og omendskjønt der var tænkt paa Nødvendigheden af at have Et paa Modum, lige fra 1808 af, var dog ingensinde Tiden gunstig nok dertil. Omsider blev det foreslaaet, og efter foregaaende Indbydelse samledes den 31te Marts afvigte Aar en god Deel Sognemænd, saavel i som udenfor Bondestanden. Men uheldigviis, idet ingen Love bleve vedtagne, følgelig heller intet Selskab erklæret at være oprettet, trak mange af de mødende Almuesmænd sig tilbage, uden videre at ville indgaae i en saadan Forening.-----

Men for ikke saa hastig at lade det engang Paabegyndte hendøe, besluttede jeg i den Anledning at indgive en Ansøgning til Amtet, og da der ikke den Gang var et Par Almuesmænd at erholde til en Reise med den, maatte jeg selv reise ultimo April til Amtet, og nedlagde der, som det ærede intenderede Selskabs Formand, dets Tilværelse eller Ikketilværelse i vor gode og høie Amtmands Haand.»

Den 5. mai fikk Ourdahl brev direkte fra amtet til selskapet, og han samlet selskapet og almuen og lot brevet lese opp.

Det kunne ikke denne gang, skrev grev Wedel Jarlsberg, anvises mer korn for sognet; men det inneholdt en anvisning til Det Kongelige Kornmagasin i Drammen på 250 tønner bygg à 24 rd. d.c. (riksdaler dansk courant), «for Selskabet for Modums Vel til Uddeling blandt Sognets Trængende», mens kornprisen ellers var nesten det dobbelte.

Etter dette heldige resultatet av Ourdahls reise ble det imidlertid større interesse for selskapet, og «flere Almuesmænd yttrede nu Ønske om, at vorde et saa agtet Selskabs Medlem. Almuen, der nu havde Arsag dertil, ansaae Indretningen med langt større Høiagtelse end tilforn, Sognet leed Mangel paa Sædebyg, og den blev afhjulpen. Nu blev Lovforslaget vedtaget, og Selskabet ordentligen oprettet.

Paa denne Maade, og ved senere bekomne Undsætninger af Magazinkorn til Sognet, igjennem dets Selskab, gav den Mand, jeg har tilegnet dette,

vistnok alt for ufuldkomne, men i Hensyn til Modum, velmeente Forsøg gav han, siger jeg, Selskabet for Modums Vel dets Tilværelse og Grundfæstelse, og hvorfor jeg, af pligtskyldig Taknemmelighed og Høiagtelse, satte ham dette Minde, der skal være varigt som Selskabets Love og Aarbøger, og kun ophøre med det.» Det er grev Wedel Jarlsberg han sikter til her.

Selskapet var en slags underavdeling av det Kgl. Selskab for Norges Vel, og Ourdahl skriver videre: «Endelig er det da lykkedes at see en Forening ogsaa her paa Modum oprettet for fælleds Vel. Sandt nok! Vi ere de sidste i det District hvorunder vi henhøre i det Kongelige Selskab for Norges Vel, der have forenet sig i saadan Hensigt.»

Hvem kunne så bli medlem av denne foreningen? Lovforslaget vedtatt 29. juli 1812) sier følgende:

«Til contribuerende Medlemmer optages Individer saavel udenfor, som i, Modums Præstegjeld, naar Individet er konfirmeret, af bekjendt retskaffen Vandel, og i øvrigt af anstændigt og ædrueligt Forhold. Til Æres-medlemmer optages kun udenfor Præstegjeldet Boende.»

Om hensikten står det:

«Selskabet agter, endog ved nogen Opofrelse af Eget, at bidrage til, og bestrebe sig for, Alt hvad der kan tjene til det sande Vel i oekonomisk og moralsk Henseende for Indvaanerne i Modums Præstegjeld, inden hvis Enemærker alene er Selskabets Virkekreds.»

Så følger en oppregning av de forskjellige gjøremål selskapet vil ta seg av. Først og fremst vil det gi oppmuntring til og veiledning i «en forbedret Jorddyrking i alle dens Grene». Selskapet ville også arbeide for at utenlandsk tøy ikke skulle brukes i klærne, og for at folk i det hele importerte minst mulig fra andre land. Det skulle også, når det ble i stand til det «ophjælpe forefindende verdige Subjecter».

Dessuten står det i lovforslaget at selskapet skal «bemærke sig»:

a) Tjenesteyende som have tjent længe, og med Troskab i een Tjeneste, samt Leilændings- Huusmænd likeledes for lang og tro Tjeneste paa liden Jordlod hos een Huusbond.

b) Underhandle om Midler til Indskrænkning af den ved enhver Folkesamling saa gjængse og saa skadelige overdrevne Brændevinsdrikken. Samt de, især af Ungdom under Navn af Moro (dvs. Svirelag) helligaftenlig holdende Sammenkomster ved Dands, Spil og Brændevinsdrik til langt ud paa følgende Nat.»

Man ville også gå til anskaffelse av en boksamling når kassen tillot det.

For å stimulere interessen for selskapets arbeid ble det bestemt å sette opp premier, «hvilke kan bestaa enten udi Penge, gode Jorddyrknings-Redskaber, eller Agtelses-Tegn.----- Desuten agter Selskabet at hædre og belønne nyttige Foretagender, efter Om-

Selskapets segl, forstørret. Originalen er omtrent så stor som en to-øre. Foto: Universitetsbiblioteket.

stændighederne, om endskønt derfor ikke er egentlig udsat Præmier».

For å ordne selskapets forskjellige oppgaver ble virksomheten fordelt på fire kommisjoner (komité vil det hete i vår tids språkbruk), nemlig:

- Oplysnings-Commisionen,
- Jorddyrknings-Commisionen,
- Industrie-Commisionen,
- Politi- eller Sædeligheds-Commisionen.

Hver av kommisjonene skulle bestå av tre medlemmer, «hvoraf Selskabets Formand er den ene». Jorddyrkningskommisjonen ville «søge at overtale nogen af Indvaanerne til, i frugtbare Aar at indlevere, paa Magazinhuset, noget af deres undværlige Korn, for der saaledes at samle sig et lidet Forraad til Brug i Misvext-Aar».

Om Industrikommisjonens oppgaver står det bl. a.: «- hvis Forretninger blive: Selskabets Beslutninger vedkommende Skovvæsenet, være sig Træarters Indkjøb og Uddeling; Træplantning af hvilket som helst Slags; Skovfredning; eller Træforedling enten ved Mecanisme eller Haandarbeide...».

Imidlertid ser det ikke ut til at «Selskabet for Modums Vel,» har fått den betydning det var tiltenkt, til tross for opphavsmennenes og da i særdeleshet Niels Ourdahls gode hensikter. I alle fall finnes det ikke noe innberettet til «Selskabet for Norges Vel om sogneselskapets virksomhet. Sannsynligvis har det ført en stadig mer hensyknende tilværelse og har til slutt avgått ved en stille død, uten at noen har savnet det. Tiden hadde ikke lenger bruk for det, og andre institusjoner og foreninger har etter hvert overtatt de funksjoner selskapet skulle ta seg av.

Arbeidsskipnaden på den gamle Upplandsgarden (Modum og Ringerike)

Jakob Andr. Samuelsen (1876-1950) var fødd i Uvdal, der far hans var lærar. Jakob Andreas kom kom til Modum som lærar i 1911 (tilsett 1910). Han var fyrst eit par år i Finnemarka og Kimmerud, og frå 1912 var han i Bøen krins til han gjekk av like etter den andre verdskrigen.

Han var ein kunnskapsrik mann med mange interesser. I 1920-åra tok han til med å samla folkeminne i Modum og bygdene ikring, ja, han var jamvel heilt i Finnmark og skreiv opp såvore.

I eit hus i Åsen der han budde, laga han til eit museum som han brukte i skulen. Og klasser frå andre skular i Modum vitja Samuelsen og museet hans.

Samuelsen skreiv i ymse blad og svara på spørjelistar med ulike emne.

Denne artikkelen vart funnen som manuskript i samlingane hans.

Det vesle je kan segja om arbeidsskipnaden på den gamle Upplands-garden, har je fått vita av mange gamle kjenningar her over, som je med det same vil nytta høvet til å segja so mange takk for alt dei har fortalt meg.

Ein av dessa, som no er burte, sa det sånn: «Det var anslessen før i tia enn nå det er. Store, svære maste-skoger var det alle stader og fullt av hulder og troll.»

Ja, det var nok anslessen på mange måtar. Berre for snart 50 år sia såg je sjøl ein bondegard på 8 kyr og to gilde gragampar, der dei var 20 vaksne til bords i slåtten, endå sjølvfolka på garden var berre to gamle kallar. Den eine var rektignok blind, so han gjekk ikkje slåtten lenger; men dei klagar ikkje over lita arbeidshjelp lell der i garden.

Kvar større gard hadde sine husmenn og faste tenarar, som jamt gjekk på same garden mest heile sitt liv. Gamle Anders Hovde, som je sjøl kjente godt, tente for same folka i 45 år. Om ein husmann sa han gamle Søren Thon: «Han gjekk husmann på garden i 30 år, og på den tid såg han aldri peng.»

Var det stundo i onnene bruk for fleire folk, so kom ungane til dei faste folka til gards for kortare eller lengere tid, og ungar hadde dei nok av i den tia (det var mest som no etter krigen).

Og det trongs fleire folk den gongen, for det var ikkje annan maskinreidskap den tia enn rokken og veven, og dei dreiv med so mange slags arbeid både ute og inne.

Kvindfolka skulle soleis spinne og veva og laga til klær for heile huslyden, og arbeidet med maten var minst like so strevsamt som no.

Karfolka måtte attåt onnearbeidet laga all reidska-pen sjøl. Dei brente tjyru og koka bek, og andre garva og reidde hudene heime. Burti bekkane hadde dei kvern og sag der dei mol og skar det dei trong på garden, og greidde ikkje dei faste folka alt, so kom skreddar, skomakar og smed rundt på gardane nokre dagar og greidde det som vanta. Utpå hausten kom so han Treske-Petter med sliua si, Og han vart værande so lenge det fanst utreska kønn.

Slik hadde arbeidet gjenge i uminnelege tier, og i bygder der folk sjeldan flutte frå gardane, vart arbeidsordninga fastare og større etter kvart, so det sist på vart halde for nære på ukristeleg å taka til med noko nytt. Dei som visste det einaste rette, glante stygt etter dei fyrste maskinene, og gamle folk minnes enno dei som tvilte stygt på om det meir kom att skikkeleg eng då dei tok til med slåmaskin.

Herover bygdene, der det jamt var større folkeflut-nad, vart elles ikkje skikkane fullt so steingjengne som i grender der alle folk var minst tremenningar når dei ikkje var nærmare skyld. Difyr er det rimeleg at enkelte herover ikkje kjennes ved sumt av det je her fortel.

Til dømes deilinga av dagen som je på Modum har fått denna oppskrifta på: Frukost før kl. 6. Duersøkta 6-9. Dueren var graut og sur mjølk med kvild etter. Middagsøkta frå 10 til 1. So var det meddag med kvild etter, 1 1/2 til 2 timar – med kaffi før dei gjekk ut att. Eftasverden kl. 5 tok berre 1/2 time. Kveldsøkta rokk til kl. 8 og stundo mykje lenger i trable onner, og so åt dei til kvelds. I slåtten var det ikkje so sjeldan at dei slo ei god stund på fastande hjarte fyre frukosten.

Om vinteren på tømmer- og veakøyning kom dei jamt ikkje ut før kl. 8. Kl. 12 var det middag og kvild til 1/2 2 med kaffi før dei drog til skogs att. Eftasverd ved 5- eller 6-tia og kveldsmat kl. 8.

Men det råkete òg at dei treskte ein tur om morran før dei for til skogs. På låven hadde dei ein liten lys-peis der dei brente tyristikker so dei såg å treske.

Frå Ringerike har je denna oppskrifta: Dei kortas-te vinterdagane dreiv folk i skogen frå det vart lyst til det vart mørkt med kvild eingong midt på dagen.

I alle bygdene var det før strengt skille millom kar-folk- og kvinnfolkarbeid. Herover heldt dei det urett

å setja kvinnfolk til å lesse eller spreie møk, medan det siste er vanleg kvinnfolkkyrke i Telemark.

Veahogsten skulle òg helst karfolka greie her; men vassbæring til hus og fjøs var kvinnfolkarbeid alle stader. Ja, det skal endå ha funnest så late karfolk at dei lot kvinnfolka bera vatn til hestane og.

Dei hadde sers budeier som i gamal tid helst kom frå Hallingdal, Krødsherad, Sökkendalen og Numedal. Av andre namn på tenestefolk høyrer ein nemnt: Innegjente, setertulle, setergjente og seterbu-deie. Gjetaren vart og kalla høling og var stundo på garden året rundt. Vinterstid var gjetaren mest som visargut og arbeidde med kva som helst.

Der setrane låg lagleg til, råkete elles at to gardar hadde bøling saman.

På gardar der sjølvfolket var dugande til det og fullt arbeidsføre, var det nok bonden sjølv som sådde og som var fyregangar i slåtten; men jamt over var det helst so at beste slåttekaren gjekk fyre anten han var tenar eller husbond. På sine stader var det vel og slik at husbonden ikkje skulle slite med verste tung-arbeidet.

Husmora stod fyre og rådde med arbeidet inne og i fjøset; på dei større gardane rokk ho vel ikkje å vera vidare med på utearbeid.

Det råkete elles då som no at husmora var den som rådde over både mann og gard, og då sa snilde folk at det var ho som bar broka.

Jamnan gjekk arbeidet fredeleg fyre seg på gardane utan kommandering og leven, men det gjeng sjølv sagt fråsegner om svære fruer som fika upp folka sine med fatakluten og annan lagleg reidskap, når dei tyktes det trongs.

Med umsyn til stoda millom husmann og bonde i riktig gamal tid, vil je her ta med ei soge som ein gamal bonde som sjølv åtte 3 gardar, har fortalt. Soga er ifrå ei bygd i Buskerud.

Då denna bonden skyssa ein bykar forbi ein gamal lensmannsgard i bygda, tok han soleis til ords: «Her budde ein gong ein forferdeleg skapning som gjorde plent som han ville. På lønningsdagane sat husmen-

na ikring langbordet og sjølv sat han i høgsetet med ein diger sabel attmed seg, og då spara han 'kje på kjeften når det var noko ved karane han mislika. Ein dag kom ein av husmennene for seint til arbeidet; det var nok sjukt heime hjå han. Då tok lensmannen sabelen og drog ut til slipesteinen og truga ein stak-kars seling av ein omgangsskulelærer, som var på garden, til å dra slipesteinen med han slipte sabelen, og lovde på at husmannen skulle miste hovudet ratt han kom. Skulin kinna og drog og kvinkla og god-prata: «Å det er no berre skremur. Du gjer hono ikkje noko, veit eg?» Lensmannen tagde og satt og slipa til husmannen kom krupande og bad so fint for seg og sa som det stod til heime. Då roa lensmannen seg og bad honom berre gå inn og få seg mat. Men då sa skulemeistaren: «Nei, men detta er no å vera for snild att. Mat hadde'n ikkje fortent når han kom for seint.» Men lensmannen glefste i: «Hald kjeft! Gå berre inn du! Mat har det aldri vanta her på garden.»

Kjølstadvisa, som nok helst er dikta på Modum, fortel so sannferdeleg om slemme folk, at mest alle bygder der det finst ein Kjølstadgard, vil ha det til å visa er ifrå deira bygd. Klokare folk fekk arbeidet til å gå på anna vis. Dei sette stundo lagje eller akkort, so tenaren visste kva som kravdes, og so fekk han godt-gjering om han arbeidde meir.

Folk fann seg og i overtids- og nattarbeid, når dei var hjå ein husbond som skyna på det og lot dei sleppe finare når det ikkje var noko om å gjera å drive på.

Og so var det sjølv sagt ikkje berre slit den gongen heller. «Notta og helga høyrer tenaren til,» sa dei frå gamalt; og der ikkje Erik Pontoppidan rådde åleine i bygda, var det moro av ymse slag, då som no. Slåttegraut var det på kvar gard og stundo større slåttelag for heile grender eller fleire grannebygder som kunne møtast på ein støl eller liknande. Ved some slag arbeid var det stor domning med traktering og fest som mintes ei tid.

Og me skal med vyrndad minnst dei gamle som sleit so realt og styrte so godt, at vi som kom etter, har det betre og vel so romsamt som dei.

Det første formannskapsmøtet

Norge fikk sin grunnlov i 1814. Der står det ikke noe om det lokale styret i by og bygd. En viss form for lokalt selvstyre var det likevel på enkelte områder, særlig i byene. Men etter lov av 14. januar 1837 skulle det opprettes formannskap «i ethvert Præstegjeld». Etter at valg var holdt, fant det første formannskapsmøtet i Modum sted hos prokurator Darjes på Enger gård på Åmot om høsten samme året. Protokollen fra det møtet oppbevares i kjelleren i rådhuset sammen med alle formannskaps- og kommunestyreprotokoller fra 1837 og fram til vår tid. Protokollen fra det første møtet lyder:

Aar 1837, den 16de September, var Formandskabet i Modum forsamlet paa Thingstedet Gaarden Enger, for af sin Midte at udvælge Ordfører og Vice-ordfører. Samtlige Formænd vare personlig tilstede, undtagen Christopher Berg, der anmeldte Sygdoms Forfald, som af Formandskabet blev antaget gyldigt. I hans Sted skulde Thomas Kjølstad, som første Suppleant, fremmødt, men da ogsaa han anmeldte Forfald - som dog af Formandskabet ei blev antaget som tilstrækkelig Grund for hans Udeblivelse - og havde tilsagt 2den Suppleant Truls Øren, saa blev denne antaget i Christopher Bergs Sted.

Forannævnte Valg fik saadant Udfald:

Til Ordfører Auen Gregersen med 4 Stemmer.

Til Vice-Ordfører Johan Darjes med 6 stemmer.

I Anledning en skrivelse fra Budskeruds Amt, datert 1ste September sistleden, hvori meldes, at Statscassen ei længere end til 1ste Januar næst kommende staar i Forskud for de Summer, som vedkommer de særskilte Commune Anliggender, traadte Formandskabet atter sammen. Som Følge af denne Skrivelse bliver det nødvendigt, forud at udligne den Sum paa Formands Districtet, for deraf at udrede dets Commune-Udgifter i næst kommende Aar. Efter Ventilation bleve Formændene enige i, at der paa Matricul-Skylden i Modum udlignes 2 ort pr. Skylddaler til Bestridelse af Forannævnte Udgifter, der af Fogden bliver at indkræve med Halvdelen paa førstkommande Høste Thing og Resten paa Vaarthinget 1838. Det bemærkes: at de af sidst afholdte Skolecommission udlignede 12 Skilling pr. Skylddaler til Skolecassen for næste Aar, ere udenfor denne Ligning. Saafremt disse Summer i Aarets løb ej skulde blive tilstrækkelige til Districtets Udgifter, forbeholder Formandskabet sig ved nye Udligning at forskaaffe det Manglende. Hermed Mødet sluttet.

Auen Gregersen
A. Bech
Jens Søvaas
Torger Saastad

Johan Darjes
Erik Kalager
Christopher Bendixbye
Truls Øren

The image shows a handwritten manuscript in Norwegian, which is the original protocol of the first meeting of the Modum municipal council on September 16, 1837. The text is written in a cursive script and matches the typed transcription provided in the adjacent blocks. It details the election of Auen Gregersen as mayor and Johan Darjes as vice-mayor, and discusses the council's decision to pay a sum for the district's expenses from the tax roll for the following year.

Kopi fra den første siden i den første protokollen.

Representantskapet, som var en større forsamling (tilsvarende det senere herredsstyret), holdt sitt første møte på Enger den 17. april 1838. I 1839 flyttet både formannskap og representanter til Skalstad på Åmot. I 1840 ble to møter holdt på Vestre Vikersund, de øvrige på Skalstad. I årene 1847 - 1852 ble det holdt 24 møter på Skalstad, sju hos Niels Wigersund i Vikersund, fire på Enger, to på Mælum og 12 på sju andre steder. Senere ble Krona i Vikersund et mye brukt møtested.

Kilder: Den første kommuneprotokollen.
Modums historie.
Folkestyret i by og bygd - Universitetsforlaget 1987.

Arne Sørensen:

Mørkredd

Denne historien med Kristian Østengen er skrevet av etter lydbandopptak, så nær originalen som mulig, forteller Arne Sørensen. Tegningen er også av Sørensen og er dessuten brukt som omslagsbilde.

Je hadde en hest en gong je som var mørkredd. Nei gudfader det er det værste jeg har vøri bortil!

Je kjøft'n oppå Hønefoss a en totning, han hadde itte hatt'n mer enn frå dagen før, en som hette Pålsber'n. Det hette det oppå Toten at hadde du foteblar så store som Pålsber'n å kjeft så go som han-nom kunne du gå tørrskodd over Mjøsa.

Ja, je var nå oppå Hønefoss å gikk der å rangla, je lurte nå litt på å kjøpe å - så trefte je Pålsber'n. Ja, je hadde aldri sett'n før, je har aldri sett'n sea heller, han dø itte så lenge etter. Det var en svær, kraftig kar gitt, den kunne hantere hest.

Han var der med en 3 - 4 bygamper, sånne som hadde gått for lenge i bygatene - svære gamper.

Han sku ha dom opp på biler - med detta ville dom itte - vrangle som lut. Men Pålsber'n flaug inn-unner bakbeina på dom, heste're te værs å skauv dom inn på bilane. Den var lomsk gitt.

Nei, je ska si de det,

je hadde itte anna plass te'n enn at je hadde'n oppi et sommarsfjøs om vår'n. Han Alf Hauen var me (eide part) i denna gærningen. Så sku je oppi å gi'n om kvelden, je gan oppi sommarsfjose der, å farian da je kom neri veien så'n hørte me, der bynt'n, slo å høgg å skreik, var helt vill gitt. Hadde je gått inn der hadde je vøri dau - det er je sekker om. Nei, fy faen, når'e var mørkt var'n aldeles livsfali.

Je hadde'n tel om pinseftan, da handla je'n bort. Tatera hadde nå tak i'n etterpå å, det var fem tater om'n utti Geithus, dom skulle setta'n for redskap, men dom gredde det itte, det var i mørkinga, kanskje. Je sett'n for je uten no plunder, men det var på dagen. Det sto i avisa å om denna, serru. En ovante Finnemarka handla'n te si oppå Hønefoss, så selte'n en igjen te'n Martinius for tusen kroner. Men så syns'n 'n hadde selt'n for billi, så reste'n ut igjen te'n Martinius å fekk igjen hesten om kvelden. Om morran fant dom'n igjen svimeslien oppå Sønstebyjore.

Mannen låg der å hesten gikk å beita. Han hadde slin ner om natta gitt.

Nei, den var fali den. Å'n kom frå? Det sku ha vøri en valdreshest, denna tatern.

En danskes besøk på Modum i 1849

Meir Aaron Goldschmidt var en dansk forfatter av jødisk slekt. I 1840 grunnla han den meget radikale avis «Corsaren», men senere endret han sine standpunkter og meninger, som vi kan lese i ukeskriftet «Nord og Syd» (1847-59). Hans viktigste litterære verk er romanen «En Jøde».

I 1849 foretok han en reise til Norge, og vi kan lese om hans opplevelser i «Nord og Syd». Han er, under sitt opphold i Kristiania, daglig sammen med Welhaven, med Jørgen Moe og P.A. Munch som deler hans eget syn i den skandinaviske strid. Danmark hadde bedt om norsk-svensk støtte i den slesvig-holstenske krig i 1848, men fikk praktisk talt ingen.

10. juli (1849) kom budskapet om danskenes seier ved Fredericia. Om aftenen dro hele selskapet i festlig stemning til «den smukke Udsigt Krogkleven ved Tyrifjorden». Været var praktfullt, og alle blev oppe «ved Vin, Samtale, Fred og Lykke i fuld Maade», til solen steg opp over Ringerike, kan vi lese i dagboken.

Senere reiste Goldschmidt til Modum, og dikteren Andreas Munch og hans hustru Charlotte fulgte ham til Vikersund.

«Efter en gjennemvaaget Nat kom vi til Vigersund, ved Tyrifjord. I Grunden kan jeg sige: efter to gjennemvaagede Nætter; thi i Klevhuset paa den høie Krogklev havde vi siddet oppe for at vente paa Solopgangen, efter et Par Timers Hvile vare vi reiste videre til Hønefossen, havde der tilbragt en deilig Dag, og om Aftenen, da vi lode oss roe ned ad Beinaelven og over Tyrifjord, var Roerkarlenes megen Drukkenskab Aarsag i, at vi vare otte Timer underveis og hele Natten saaledes gikk hen. Jeg anfører ikke dette med Beklagelse; thi Forholdene, hvorunder jeg reiste, vare saa gunstige, at den Tid, der var medgaaet til Søvn, vilde have været et Tab. Veiret var særdeles smukt, Luften saa varm og klar som den vel formaaer at være i Norden, og Nætterne saa lyse og saa milde som dæmpede, tilslørede Dage.»

Fra Vikersund skulle Goldschmidt reise videre alene, og Charlotte og Andreas Munch dro tilbake med båten.

«Det forekom mig, da Baaden fjernede sig paa den vide Vandflade, at en af Roerkarlene rev hatten af Fruen. Hendes Mand reiste sig for at forsvare hende, men han blev kastet overbord; han klamrede sig til Baaden, og det glimtede da som fra en blank, bred-bladet Kniv. Jeg vidste, at det var Usandhed, hvad

jeg saae, men den søvnbetyngede Forstandighed gav dog halvt efter for Phantasien, og jeg kunde ikke lade være at vifte med mit Lommetørklæde for at minde Roerkarlene om, at man saae dem fra Land.»

Disse fantasisynene kom nok også av at karene som rodde, dagen før hadde truet med å kaste Goldschmidt og hans reisefølge «ned paa Bunden af Søen, hvis vi ikke lode være at kritisere deres Roning».

Imidlertid kom en gammel mann bort til ham og forsikret at de rodde godt, og at de derfor snart ville være kommet over fjorden.

«Disse Ord, hvori Rofolkenes gode og tjenstfærdige Villie var saa bestemt og naturlig forudsat, forjode Synerne, og jeg gikk op til Gjæstgiverstedet. Det store og smukt indrettede Huus, der i Morgenstunden laa hyggeligt og stille, uden at i Synskredsen var Andet at opdage end Sø og Granskove, forekom mig den gang, saavidt jeg erindrer, som Bolig for en rig, gjæstfri europæisk Colonist i fjerne Urskove; men det er dog rimeligt, at her er megen Færdsel, siden man har bygget et saa stort Gjæstgiversted ...

Udenfor Huset holdt mit «Skyds», en lille Gig uden Fjedre og en lille Hest, men en høi, smuk «Skydsgut»; han bandt hurtig min Bagage fast, og da jeg sagde, at jeg vilde gjøre en Afstikker til Modum Blaafarveværk, svarede han: «Jeg skal kjøre Dig, hvor hen Du vil, og Du skal blive godt fornøiet med mig.»

Skyssgutten klynget seg fast til et lite brett bak setet på gigen og fikk hesten igang. Hver gang de kom til en bakke, hoppet han av, og han fortalte mange historier som Goldschmidt bare halvt forsto. Da han merket at dansken ikke røkte, sa han høflig: «Med Forlov», og tok hans pipe.

Så skriver Goldschmidt videre i «Nord og Syd»: «Opad Formiddagen kom vi til Modum Blaafarveværk, hvor en Herre, der førte Overopsynet, velvillig viste mig om. Gruberne bleve dengang ikke bearbejdede, da Værkets Eiere havde gjort Opbud og Driften derved led en kort Standsning; men selve Værket var i Gang. Jeg saae Pukværket, hvor Klippestykkerne blive knuste til fiint Gruus; Gruset bliver derpaa udvasket ved at bringes ind i en Vandstrøm, som skyller det ubrugelige, lette Stof længere bort end de tungere, metalliske Dele. Disse blive bragte i en Ovn og udbrændte, hvorved der udvikler sig en stor Mængde Arsenik; Værket havde et Oplag af flere hundrede Centner, og da jeg spurgte, hvad man vilde med saa megen Gift, sagde man,

at Arseniken nu bliver brugt til Forhudning under Skibe. Fra Skorstenen, hvori Arseniken afsætter sig, naaer Røgen op til en Eng, og det er blevet mig fortalt, at naar en Ko, der er kjøbt andetsteds, kommer her på Græs, dør den; men en Kalv, der fødes her, kan æde Græsset uden Skade».

Goldschmidt forteller så at det utbredte mineralet går gjennom flere smelteovner, hvor det avsetter jern og kopper, som imidlertid kastes som avfall. Når det

Gruber og Tilbehør solgt for 130.000 Sp. til et engelsk Huus, der med sine Capitaler vil levere de falske Mennesker med den falske Ultramarin en Kamp paa Liv og Død og tage dem Brødet af Munden.»

Det engelske hus som kjøpte verket, var firmaet Goodhall & Reeves. Det hadde tidligere vært verkets hovedkommisjonær og største avtager i London.

I løpet av siste halvdel av 1848 var det nemlig blitt klart at den sterke konkurransen fra ultramarinet

Blaafarveværket. Gammelt fotografi.

endelig er rensset, har man kobolten som et vakkert blått glass som blir støtt meget fint, malt, vasket, siktet og tørket. Det blå melet man da har fått, brukes til å farge papir.

Mesteparten av den blå fargen gikk nok imidlertid til glassverkene og porselensfabrikkene.

«Og dette med saa megen Møie vundne Stof har endda faaet en farlig Concurrent i en falsk Ultramarin; naar de stræbsomme Mennesker have knuust Klipper, brændt, smeltet, malet og vadsket dem, strøet de ubrugelige Dele af Fjeldet langs Floden, hvor det ligger som Flyvesand, naar de komme op af Dybet for at fortære Brødet i deres Ansigts Sved, saa staaer der andre Mennesker, der ere gaaede en Gjenvei, og tage dem Brødet af Munden. Dog bør tilføies, at dette Værk i tidligere gode Aaringer har givet et betydeligt Overskud, og det er nu med

gjorde stillingen uholdbar for verket, og i januar 1849 måtte boet overgis til skifterettens behandling. Fra statens side ble det gjort kraftige anstrengelser for å avverge en katastrofe, og det lyktes på den måten å holde gruvene i gang til 14. mai, mens selve fargeverket kunne fortsette, riktignok med innskrenket drift.

I tiden 1846 tll 1848 arbeidet ca. 500 mann ved gruvene (noen år tidligere hadde antallet vært over det dobbelte), mens det i slutten av 1849 var kommet ned i 24. Samtidig innstilte det andre blåfargeverk på Modum, Snarumverket, all drift.

Man kan derfor tenke seg, eller rettere sagt, man kan vanskelig forestille seg i dag den nød og elendighet som fulgte med oppsigelsene og arbeidsløsheten i de årene for hele Modum. Og vi kan forstå Goldschmidt når han skriver «de falske Mennesker med den faske Ultramarin».

Sydame fra hus til hus

Min tante Ingeborg Tangen ble født på Tangen i Geithus 21. november 1891 (eiendommen het egentlige Ilaug). Foreldrene var Stina Tangen og Carl Gjeithus. Det hendte at mann og kone brukte hvert sitt etternavn også den gangen. Tante vokste opp sammen med fem søsken. Hun bodde i barndomshjemmet til hun var vel 90 år. Da flyttet hun til et privat hjem for eldre på Geithus, hvor hun døde vel 92 år gammel.

Tante Ingeborg ble tidlig klar over at det var nål, tråd og symaskin som skulle bli hennes arbeidsredskaper gjennom et langt liv. Hun var en såkalt sydame som gikk rundt i hjemmene og sydde for folk. Når hun skulle avsted til sine kunder, var det å ta bena fatt. En og annen gang gikk turen helt til Finnemarka for å sy for en familie der. Etter hvert fikk hun sykkel, og den ble flittig brukt. På den tråkket hun mange mil gjennom et langt, yrkesmessig liv. Da hun ble eldre, og det ble mer alminnelig med biler, hendte det at kundene hentet henne både til Åmot, Vikersund og andre steder - og brakte henne hjem etter endt arbeidsdag.

Tante Ingeborg hadde mange faste kunder, som hun fulgte både i glede og sorg. Det ble mye konfirmasjonsutstyr, brudekjoler og sørgeklær. Jeg har blitt fortalt at når tante kom med syveska si, var det nesten som litt av en høytidsdag. Hun hadde kosten der hun sydde, og det vanket som regel litt

ekstra i matveien. Særlig i trettiåra og under siste krig var nok det populært.

Det var spennende med Nordisk Mønstertidende og andre motejournaler, spesielt for ungjentene. Så var det fram med målebånd, saks og mønster. Det som var mindre morsomt, var når plaggene skulle prøves på ungene for å se om de passet. Det var ikke alltid så lett å stå stille. Men som regel gikk det bra, og kjoler og kåper satt som oftest som de skulle når plaggene var ferdige.

Tante Ingeborg var en mester i å utnytte stoffet til siste rest. Det var ikke mye som var gått til spille når hun var ferdig med jobben sin.

Ingeborg Tangen giftet seg ikke, men hun var tante med stor T for oss nieser og nevøer som bodde tett rundt henne nede på Tangen. Tante var med oss ved alle anledninger, og det ble presanger til alle, det være seg til jul, fødselsdag, konfirmasjon eller bryllup. Da hennes foreldre dro på årene, hadde hun også mye av ansvaret for dem. På sine egne eldre dager var hun et aktivt medlem av pensjonistforeningen.

Tante Ingeborg var antakelig den siste sydamen på Geithus som gikk rundt i husene og sydde. Selv om hun ikke giftet seg og fikk egen familie, tror jeg hun hadde et rikt liv fordi hun hadde så mange av sine nærmeste rundt seg. Det er dessverre mer sjelden i dag. Hun fikk også mange venner blant dem hun sydde for.

Ingeborg Tangen

Solveig Skalstad:

Søndagstur på Bergsjø

Dette fotografiet er antakelig fra 1925. Det er utlånt av Solveig Skalstad, som har identifisert følgende voksne personer: I den nærmeste båten sitter fra venstre Magnhild Arneberg, født Holmen, Vilhelm Arneberg (som ror), Jenny Pettersen, født Larsen, Anders Pettersen og Konrad Holmen. I den bakre båten sitter fra venstre Dina

Holmen, antakelig Johan Tangen (som ror), Ingeborg Tangen og Alex(ander) Bottegård. Solveig Bjølgerud, senere Skalstad, sitter på fanget til Ingeborg Tangen. I bakgrunnen ser vi bl.a. Heggen kirke. Fotograf er Johanne Berger, som drev fotoforretning på Geithus.

Foregangsmænd paa Modum for halvandet hundrede aar siden

W. P. Sommerfeldt var bibliotekar ved Universitetsbiblioteket. I Drammens Tidende for 15. desember 1919 skrev han følgende artikkel om moinger som var premierte av Det danske landhusholdningsselskab før 1790.

«Bonden Hans Pedersen Overen tillægges en belønning av 20 rdlr., for i aarene 1777, 78 og 79, at ha gravet 1396 favner grøfter. Han har desuten ryddet 5 maal til aker, og likeledes i utmarken 200 maal til aker og eng, opbrudt 250 læs sten, og opført endel bygninger m. v.» (1780).

«Hans Plate, forhen klokker til Modums prestegjeld tilstaaes en belønning av 6 rdlr. for i aarene 1775 og 76 at ha ryddet 12 $\frac{1}{2}$ maal aker, gravet 314 favner vandgrøfter og opsat 100 favner stengjærder m.v.» (1781).

«Gaardmand Niels Johansen til Berg som i aarene 1780 og 81 har gravet 1628 favner grøfter, av hvilke 488 favner er stensatte, og derved avledet vandet fra tdo. 12 $\frac{1}{2}$ land av myrer tilkjendes herfor den tredje præmie, selskapets første sølvmedalje eller 20 rdlr. Han har desuten opbrudt 2000 læs sten, anlagt et kvernbruk, og i en tid av 14 aar meget forbedret sin gaard» (1782).

«Odelsbonden Hans Pedersen Overen, som i forrige aar er blit belønnet, tilkjendes en belønning av 12 rdlr. for at ha utgravet adskillige moser, som omtrent utgjør 30 tdr. land, ved 849 $\frac{2}{3}$ favner grøfter, hvorav 48 favner er 6 alen dype og 8 alen, brede. Med den opkastede jord har han forøket gjødnin-gen» (1782).

«Gaardmand Gullich Helgesen til Hole har utgravet en meget bløt myr ved 201 favner grøfter, ryddet omtrent 7 tdr. land, og formeret gjødnin-gen ved 500 læs myrjord, hvorfor han belønnes med 4 rdlr.» (1782).

«Hr. Christian Teilman, kapellan til Modums prestegjeld, har i 1773 begyndt og i 1780 med betydelig bekostning fuldført en have, i hvilken han for at jevne samme har latt indkjøre omtrent 8000 læs jord. I samme have har han anlagt en træskole paa 400 stammer, som er i god vekst og 14 derav podede, likesom han ogsaa i 1780 har sat en mængde kjerner, hvorav 400 ved synet var komne op. Desuten findes i haven 233 trær, hvorav de $\frac{2}{3}$ dele er frukt – og resten rønnetrær. Alle træerne har han plantet uten

gartners hjælp. Foruten denne have anlæg har han ogsaa opført endel troefaste bygninger paa kapellangaarden Komperud m.v., en flid som altid blir saa meget mere rosværdig, som hr. Teilman ikke har ventet selv at høste frugten av sit arbeide. I henseende til de i 1780 satte fruktkjerner, forbeholdes ham, om han saa behager, i sin tid at æske de herfor utsatte præmier, da han for nærværende ikke attraar nogen» (1782).

«Hr. Christian Teilman har for 14 aar siden anlagt en have, 45 favner lang og 42 favner bred, opfyldt samme med muldjord, og beplantet den med unge frugttrær, undtagen den sydvestre fjerdedel av haven, hvor jorden var for fugtig til frugttrær. Uten for denne have søndre ende har han av vild skog og mark rothugget og indhegnet et stykke jord, hvorav en strækning av 60 alens længde og 50 alens bredde med fin jord er opfyldt og indrettet til en ny frugttræskole. Paa dette stykke var ved attestens utstedelse 1786 6 linjer av frugttrær utplantet, 100 trær i hver linje, likesom han i samme aar atter har utplantet 1900 stkr. inde i haven. I begge haverne forefandtes bemeldte aar 9374 stammer av æble-, pære-, rognebær-, plomme-, hassel-, kirsebær-, heggebær- og moreltrær, av hvilke 303 stykker ved kopulation var forædlet; likesom der desuten fandtes 100 stk. sibiriske ertetrær, likesaa mange lønnetrær, et par snes hyl-detrær, en del høstammede ribstrær, samt 82 favner av hvite dessert-ribs, ei at tale om hele rækker av provins-rosentrær. Utenfor haven har hr. Teilman latt anlægge en stor vandbeholdning, 217 alen lang og omtrent 30 alen bred, i hensigt til deri at kunde bestandig ha forraad av vand saavel til havernes som til hans øvrige jorders vanding. Ved det meget betydelige og med store omkostninger forbundne anlæg av frugttræskoler til nytte for det almindelige, har hr. Teilman udmerket sig som en meget virksom og retskaffen borger, og gjør selskapet sig en fornøielse av til bevis paa sin agtelse, at kunne tilkjende ham den for frukttræskolers anlæg i Norge utlovede høieste præmie av den anden guldmedalje eller 50 rdlr.» (1787).

Christian Teilman var prestesøn fra Ringerike, hvor han var født 1743. Under sin studietid i Kjøbenhavn lærte han det nystiftede Kgl. danske landhusholdningsselskab at kjende og dets formaal tiltalte ham saa meget at han, som han selv sier, fik lyst til at

utrette noget til forbedring av sit fædrelands land-økonomi. Han trodde sig dog ikke dygtig til at kunne utrette noget for landhusholdningen i almindelighet, men mente at burde samle sine kræfter om en enkelt gren av samme og uttaler: «En Bisag for Landet var nok til en Hovedsag for mig.» Hans yndlingsstudium filologien lagdes paa hylden og han gav sig isteden til at studere havedyrkning, især frugttræavl. Han drog den meget viktige slutning, at naar frugttrær ikke vilde trives bedre, end de gjorde i Norge, var grunden den, at man plantet trær, som var dyrket under et meget mildere klima, og han besluttet derfor at indføre frugttrærs opelskning. I 1762 tok han teologisk embedseksamen med bedste karakter, og efterat ha virket nogen aar som lærer utnævntes han 1771 til residerende kapellan paa Modum. Her begyndte han paa kapellangaarden Komperud at praktisere sin viden. Men der møtte ham mange gjenvordigheter. Paa Komperud var der tung lerjord som han søkte at bedre ved paakjøring av sand. Men forsøket mislykkedes totalt, og da han forgjæves hadde set sig om efter et mere passende stykke, bestemte han sig til den ovenfor nævnte paafylldning. Ved ihærdig arbeide opnaadde han i løpet av 8 aar at faa fyldt et 1 1/2 alen dypt jordlag paa et større stykke jord. Efterhvert som paafylldningen skred frem øket han sit forraad av trær. Ovenfor ser man hvor langt han var naadd i 1786.

Teilman hadde foruten det haarde klima og skadedyr, som ofte ødela hans plantninger, ogsaa sine medmenneskers konservatisme og misundelse at kjæmpe mot. For at faa et stykke til sin planteskole, Spiremyren kaldet, vilde han makeskifte denne; men kom derved op i en lang proces som ved siden av naturhindringerne ikke bragte ham det utbytte hans dype interesse og store flid hadde fortjent. Han har imidlertid æren av at ha anlagt og drevet den første planteskole i Norge.^{x)}

x) Er nok ikke helt riktig, men i alle fall en av de første.

«Gaardmand Anders Hansen til Amundrud i Modums prestegjeld har siden 1779 til juli 1782 uttørret en myr paa 5600 kvadratalen ved 448 favner grøfter, og derved beredt 28 maal aker, hvorfor ham gives 4 rdlr. i belønning» (1783). «Skattebonden Hans Henriksen Ton har i aaret 1782 anlagt et teglbrænderi, hvortil lerbehandlingen forrettes ved en maskine, og derfra i aaret 1784 levert 8000 taksten til Blaafarveverket, likesom i aaret 1785 12 000 stykker, alle gode og forsvarlige. For dette anlæg tilkjendes Hans Henriksen Ton en belønning av selskaps 1ste sølvmedalje eller 20 rdlr.» (1786).

Samme aar tilkjendtes Hans H. Ton en belønning av 6 rdlr. «for i 1785 at ha gravet 212 favner grøfter, og derved ledet vandet av 16 maal akerland. Han har desuten forbedret sin have med 56 favner grøfter, og i haven avlet 8 tønder røtter.»

«Skattebonden Ole Ovansen Brones har i en tid av 4 aar gravet 664 favner grøfter, hvorved 15 maal jord til aker er vunden. Desuten har han forbedret sine lerakre ved 400 læs myrjords paakjørsel, hvorfor ham tilkjendes en belønning av 4 rdlr.» (1786).

«Bonden Peder Sørensen Sjulserud har i en tid av 4 aar gravet 219 favner grøfter; men det er for gammelt til at kunne opnaa præmie nu» (1786).

«Madame Elisabeth Cathrine Barth, enke efter Niels Tyrholm til Strand har i 1785 og 1786 latt det rydningsarbeide utføre, som av hendes avdøde mand var begyndt, og saaledes forvandlet til duelig akerland 60 maal, hvorpaa er blit henført 861 læs myrjord; likesom hendes mand ogsaa har latt indrede en gjødningskjelder under fæhuset, samt latt belægge fæhusgulvet med myrjord til gjødningens formerelse. For disse forbedringer tilkjendes hende et agtelsestegn av den anden sølvmedalje.» (1787). Hendes mand var død 18. februar aaret iforveien. Selv døde hun 1809, 60 aar gammel.

Manngard i Holleia

Johan Sebastian Welhaven (1807–1873) ble i 1843 utnevnt til lektor i filosofi og i 1846 til professor (ved det kgl. Frederiks Universitetet i Kristiania). Han tok avskjed i 1867.

Men det er som dikter Welhaven er best kjent, og han var en forgrunnsfigur i vårt kulturliv.

Dette stykket er tatt fra Chr. Killengreen og Anna Sethne: Lesebok for folkeskolen V, 1926.

«Det var ved sakthans-tider,» fortalte Ole Ask. «Jeg hadde været et par uker til skogs med løytnanten, og Karlsruden, som styrte skogene hans, var også med. Vi kom ned i Soknedalen, som ligger mellom Ådalen og Krødsherad, og var alle riktig trette og utast. Der i bygdene hørtes megen styr og klage over en fem-års gutt som var blitt borte. Han hadde været i følge med moren, som skulde til Sletteseteren; men et kort stykke derfra traff de en eldre gutt som hørte til naboseteren. De to guttene vilde gjerne leke sammen. Moren lot da den lille Johannes – så hette sønnen – bli der, og bad ham komme snart etter. Men borte blev han, og den andre gutten visste ikke rettere enn at han tatt veien til Sletteseteren. Nu hadde bygdens folk været på søkning i fire dager og oppgitt alt håp om å utrette noget. Det kan vel være at der også fantes dem som fra først av trodde at gutten var bergtatt. Da løytnanten hørte alt dette, spurte han oss som var med ham, om vi enn hadde nogen kraft tilovers. For han visste vi var skogvante, og han tenkte med Guds og godtfolks hjelp å gjøre et nytt forsøk på å finne og frelse gutten. Ja, vi var da villige til å gjøre hvad vi kunde. Det var sent på aftenen. Om natten gikk budstikken rundt i hele dalen og varslet folk til å møte ved Sletteseteren. Det var et stort under å se den tallrike flokken som samledes der tidlig om morgenen. Mange var trette etter arbeidet før om dagene. Men alle trodde nu at dersom gutten skulde finnes, måtte én råde. Der var flere hundre mennesker, unggutter og jenter, så vel som gamle folk. Den yngste i skaren var en smukk, halv voksen pike, guttens søster, som gråt ustanselig, og den eldste var en utlevd gubbe, som gikk med stav. Moren stod på vangen og takket og velsignet alle. Hun var sort som jord av sorg. «Jeg venter ikke,» sa hun, «å se ham mer i live; men nu er mitt håp å få igjen det lille legeme.» Løytnanten delte folkene og ordnet dem i manngard, og han har nok aldri før mønstret et slikt kompani. Selv vilde han være i midten; men Karlsruden og jeg skulde ha fløiene. To dager i forveien, da folk var blitt engstelige under søkningen, hadde de ført Soknedalens kirkeklokke op til seteren, og da vi nu skulde avsted,

spurte stavgubben på fleres vegne om det også var tillatt å lye klokken. Nogen holdt sig til den gamle tro at det var en Guds makt i den klang; andre mente at det skulde være et godt tegn at klokken var forært til kirken av Tordenskiold; for han var jo en berømmelig helt, som aldri vilde gi tapt. Løytnanten sa, som rett og rimelig var, at det var gagnlig å røre klokken når nogen kunde føle sig styrket og oppbygget der ved, og at det i alle fall vilde tjene til veiledning og samhold under søkningen. Så gikk vi da avsted i Guds navn, mens solen skinte så vakkert. Vår linje hadde en halv mils utstrekning på vanskelig grunn, og tungt og strevsomt var det for alle. Klokkeklangen lød så underlig i åsen, underlig og gripende, så at ingen tenkte på sin tretthet. Slik gikk det til ut på eftermiddagen. Da syntes mange det var lite håp tilbake, siden de ikke en gang hadde sett noget spor efter den lille. Men just da folk begynte å bli motløse, kom det som en løpeild over hele linjen at gutten var funnet. Det hørtes i førstningen mer som en forutsigelse enn som en pålitelig beskjed. Men så inntraff det sikker melding fra venstre fløi at de hadde ham, og at han var i live. Da blev det en glede. Ja, sannelig blev det dans i lynget og gledeslyd i liene. Det var med oss en av bygdens riktige kakser. Han kunde ikke gi tål et øieblikk, men vilde bent frem gjennom tykt og tyn. Da ropte ungdommen: «Nei, se på Hovlandsmannen! Han bryter sig frem så småbusken røsser om ham.» Enhver hadde nu hast til Sletteseteren, hvor gutten blev båret hen, og hvor moren først av alle mottok ham. Vi hørte da der at han var blitt funnet liggende på et svaberg ved en øde seter. Den lille stakkaren var til det ytterste utmattet og avpillet, og nær ved å slokne, - og løytnanten, som hurtig var på pletten, ropte straks: «Han må ikke få mat nu!» Selv gav han ham dråpevis melk, og siden smule for smule av nisten sin. Gutten kunde da godt forklare hvad som hadde hendt ham. Under Sletteseteren hadde han tatt feil av veien og fulgt en festi langsmed myren der. Således blev han ute den natten, og sov under en busk. Dagen efter tenkte han å nå folk, men forvillet seg alt mer i Holleia, og kom endelig til den tomme seter. Der gikk han inn i fjøset, men følte angst ved å være der om natten, og lå heller på tunet. Han blev svakere og svakere, men kunde dog krype til en bekk og drikke der. Den fjerde dag kom nogen menn som lette efter hester, så nær til sæteren at han hørte dem tale om gutten som hadde blitt borte; men han har vel ligget som i en halv dvale og været for svak til å gi sig til kjenne. Denne underretning blev båret om i meng-

den fra munn til munn. Alle ropte nu på Johannes, og alle stimlet til for å se ham. Løitnanten steg da opp på en sten, og løftet gutten opp for alt folket. Da kunde

ingen holde tårene tilbake; men alle kalte dette en god dagsgjerning.»

Arne Sørensen:

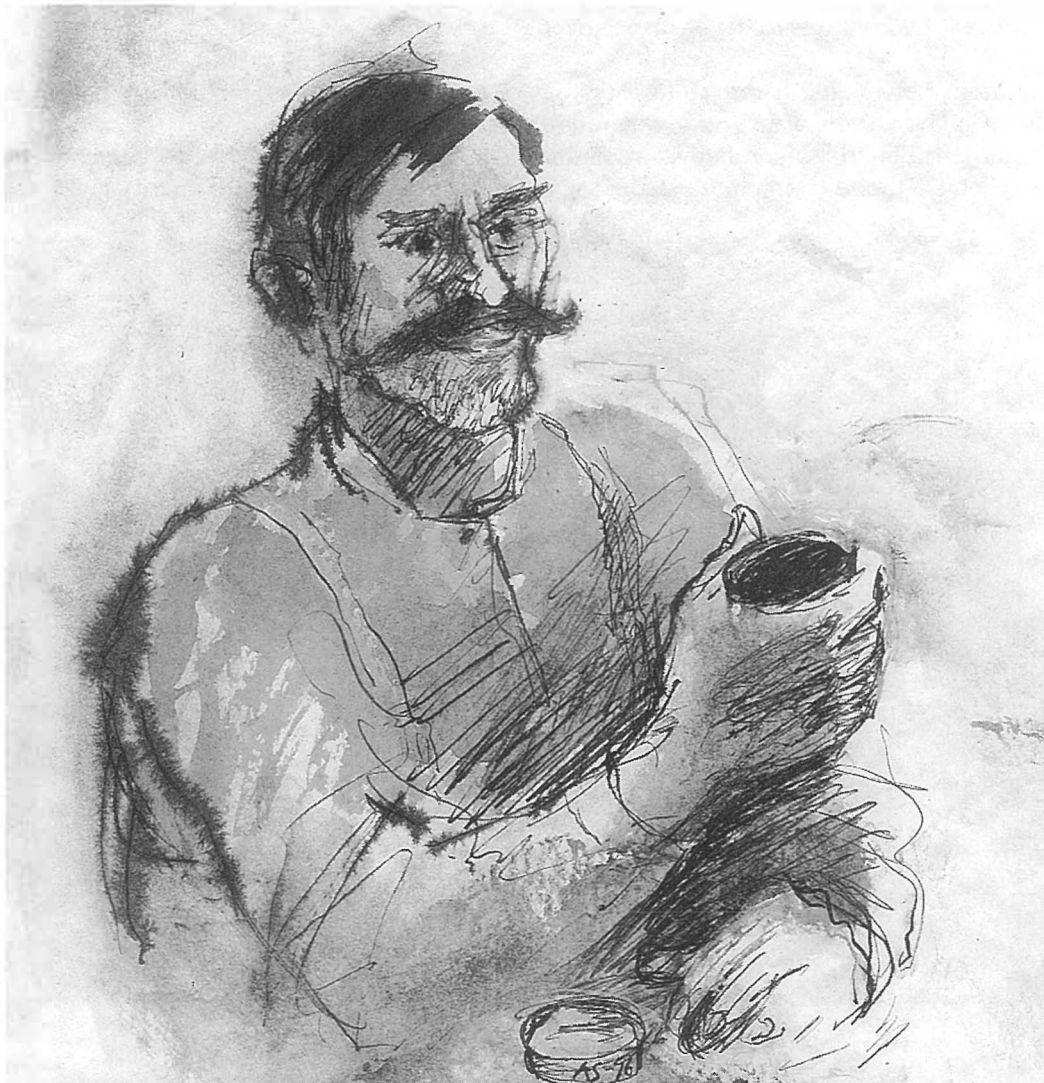
Snus

Historien er fortalt av Hans Tandberg på slutten av 50-tallet og handler om Gotfred Midtskogen. Tegningen er av Arne Sørensen. Han sier at det er vanskelig å si hvordan Midtskogen så ut i 1918, «men det var mye store knebler på den tida».

Somme var grove te å legg innpå. Han Gottfrett å je lå i Lysvasstua (i Vassendrudmarka i Holleia) å hogg en sommar, det kan ha vøri i atten eller nitten. Detta var ei fillehytte så rå at pæddeloppen satt unner

gølvbora å fjørfisla (firfisla) flaug etter veggfara. Vi var reint redde for å legge oss te å sova der - vi trudde fjørfisla ville kræbbe inn i kjeften å ner'i magan på oss. Men han Gottfrett visst rå, han. «Je ska jaggu gi a snus je,» så'n la inn over å unner å la si te å sova.

Je traff'n Gottfrett over 40 år etter da je budde i Åmot. «Du bruker snus, sa je. Å ja, litt må'n unne si sa'n. Ja, å mye blir'e a sa je. Å det blir en ask om dagen.»

Engelsk besøk på Vikersund i 1872

Sommeren 1872 reiste engelskmannen E.B. Kennedy for første gang til Norge. Reisen er beskrevet i boka «Thirty Seasons in Scandinavia» (utgitt i London i 1903).

I Christiania tok han og hans reisefelle, en ung australier, inn på et lite, privat hotell. De syntes Christiania var en hyggelig by, men ønsket å se mer av landet. Derfor kjøpte de et amtskart som viste noen ganske store elver, og bega seg ut på noe som skulle bli en svært uheldig ekspedisjon.

Han forteller i sin dagbok at en dag troppet de opp på hotell Krona i Vikersund. Randsfjordbanen var åpnet i 1868, og hotellet var også nylig bygd.

Elven ved Vikersund forbinder to innsjøer. Den er bred og dyp med sterk strøm, og der er en bro like ved hotellet. Ca. en engelsk mil nedenfor broen er det strie fossestryk, hvor vannet fosset og bruste over klippene.

Nå var det flom i elven. Jeg hadde rodd forsiktig omkring noen små øyer med L. (reisekameraten) som fisket. Imidlertid ble det ingen fangst, så vi dro tilbake til hotellet. Da tilbød en mann fra stedet seg å

ro oss lengre ned, hvor han sa at fisken var større.

Vi la merke til at han klatret ombord i båten på en svært klosset måte, og vi syntes han virket noe underlig, og han pratet en hel del på norsk. I førstningen rodde han nokså støtt. L. dorget, og jeg brukte fluestangen, da båten plutselig støtte mot et skjær. Mannen som rodde, brakk hele babord tollegang, så han måtte sette seg lengre akterut. Da vi hadde beordret ham hjem, la han båten opp med breidsiden mot strømmen, og i det han dreide, falt han over båtripen. Vannet fosset inn, og i neste øyeblikk forsøkte vi å finne bunn på åtte fots dyp. Båten gikk ned mens den drukne rorkaren klamret seg til den.

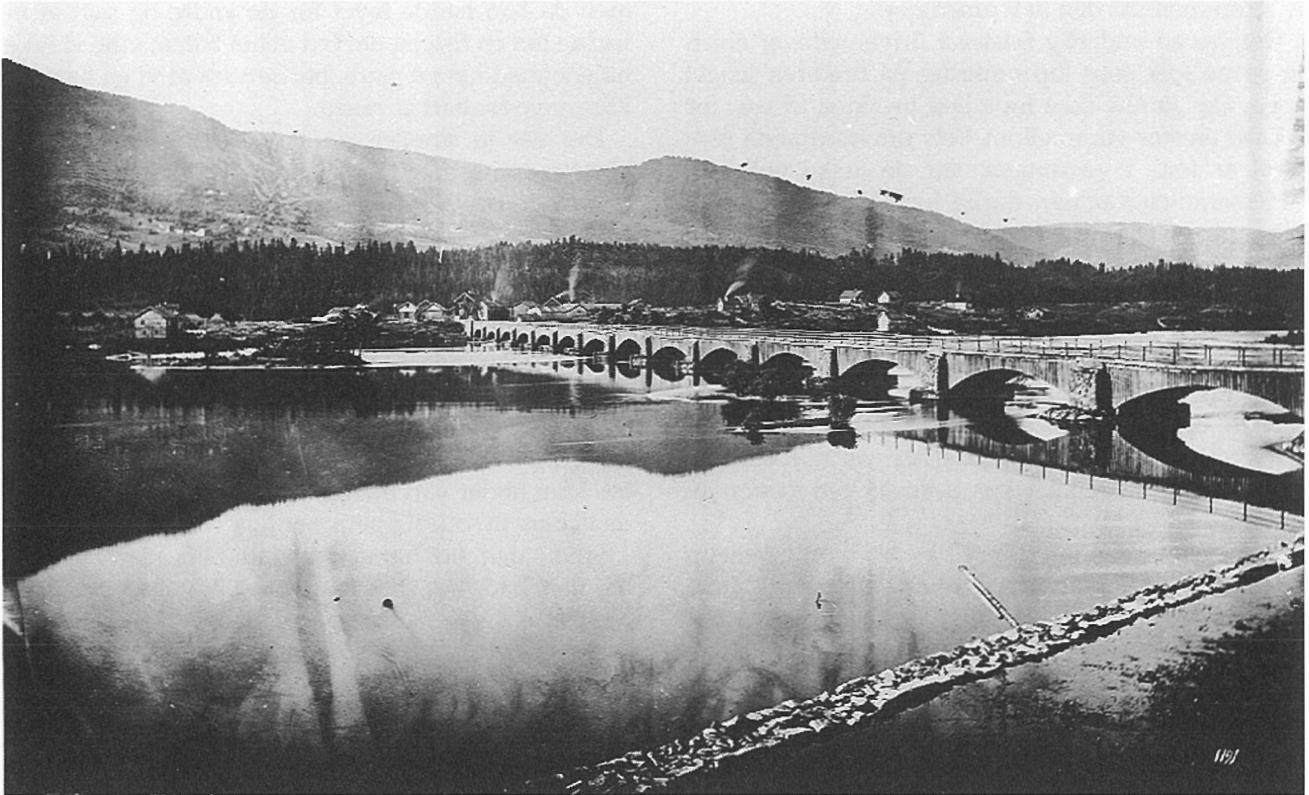
Klærne våre var tykke og støvlene tunge. Idet jeg tok noen svømmetak, så jeg at L. klamret seg til et trekantet tiljebord som hadde flytt ut av båten. Jeg fortalte ham at jeg ville prøve å hjelpe ham og meg selv, mens jeg forsøkte å svømme til land og skjov ham mot en evje noen få meter unna. Men jeg gav snart opp forsøket, for det var helt nytteløst og sløsing med kreftene.

Ingenting kunne gjøres i en slik strøm, da vi var for tunge. Det var bare å drive med strømmen. Jeg

Vikersund ca. 1870. Hotel Krona til venstre. Dette var bygd i 1850-årene.

Foto K. Knudsen. Copyright Universitetsbiblioteket i Bergen.

Parti fra Vikersund ca. 1870. Trebroen fra 1840.

Foto K. Knudsen. Copyright Universitetsbiblioteket i Bergen.

fant et langt, smalt bord som jeg grep fatt i, og trådte vannet, side om side med L., som, stakkars fyr, gikk under mange ganger, idet han tappert holdt fast på tiljen, som imidlertid spilte ham noen ubehagelige puss i sin uberegnelige kurs, og gikk under i uventede øyeblikk.

På dette tidspunkt var hele landsbyen ovenfor oss (stedets befolkning) på beina, og båter ble satt ut. Jeg så en som bokstavelig talt ble båret gjennom en liten potetåker på skuldrene til noen menn, mens de hele tiden løp.

Langt om lenge fikk jeg se at L. fikk tiljen inn under ryggen, og jeg ropte til ham at han måtte holde den der. Han hørte dette og gjorde det. Men det som skremte meg mest nå, var vissheten om fossestrykene bare noen få hundre yards nedenfor oss. Jeg hadde fisket langs bredden kvelden før helt til jeg kom bare noen få yards fra dem. L. hadde ikke vært med meg ved den anledning, men han fortalte meg etterpå at han hadde hørt fosseturen mens han lå i vannet. Strømmen ble nå stadig sterkere, og vi nærmet oss betenkelig suget, da jeg kjente at føttene mine støtte mot bunnen på omkring fem fots dyp. Det var ikke mulig å bli stående, og enda jeg greide å stanse noen sekunder, var det bare for å bli revet videre. Jeg tapte imidlertid ikke fatningen, men holdt nøye øye med båtene, og jeg forsøkte å beregne om de ville nå oss før vi ble suget ned i fossen.

Bygdemannen med den halvt sunkne båt var nå

nærmest stryket. L. var omkring 40 yards ovenfor ham, og jeg dannet baktroppen omtrent 20 yards ovenfor L. Mennene i båtene rodde som de aldri hadde gjort før, og hver mann hadde, etter hva jeg senere fant ut, tatt med seg en reserveåre, en regel som er påbudt ved lov, men i dette tilfellet viste det stor omtanke hos de brave bønder.

En båt med en eneste gutt i var den første som nådde meg. Han gjorde voldsomme anstrengelser for å hale meg opp, idet han hele tiden ropte. Men med hendene på båtripen var jeg helt i orden og ba ham ro bort til L. Da jeg så meg omkring, konstaterte jeg imidlertid at en annen båt med to menn allerede var på siden av den innfødte, som var nærmest fossen. De fikk ham opp, og L. ble reddet av de samme karene like etterpå, skjønt min gutt halte sterkt innpå ham.

Jeg kom meg ombord i båten min over baugen, da den var svært liten og skrøpelig. Så måtte våre respektive ro for livet for å få oss ut av dragsuget. De fortalte oss etterpå at to minutter senere ville de ikke ha våget å komme ut til oss, for da ville de ha vært midt i suget og ute på fossestupet. De sa også at vi hadde vært et kvarter i vannet, og da forsto jeg fordelene ved at jeg hadde svømt i fulle klær i Queensland. Til tross for båtene, muligens på grunn av dem, mente jeg at det beste ville være å trå vannet. Planken min var det lite hjelp i, for strømhvirvlene slengte den opp og ned, og i den mest brusende del

av strømmen var den helt umedgjørilig.

Det var en underlig følelse å drive nedover elven og se på folk som løp omkring på bredden lengst oppe. De kunne ikke løpe ned bredden til oss, for det var en stor vik imellom. Selv om nordmenn som regel er sene i vendingen, var de raske nok her. Ferjemannen var i en dårlig forfatning da de fikk ham opp, og L. måtte føres hjem og legges i seng. Det eneste jeg merket var at jeg var trøtt i beina. Vannet var heldigvis ikke særlig kaldt.

Alle var svært ivrige med å kle av oss og gni oss og legge klærne våre i solen. Nesten alt vi hadde i lommene var ødelagt. Klokkene våre hadde stoppet på halv to, da uhellet inntraff, og vi mistet stenger og utstyr til en verdi av ca. £ 20. Båten var blitt stoppet av noen tømmerstokker i en bakevje, ved kanten av fossen.

Om kvelden sendte vi bud på våre redningsmenn og ga dem en belønning. Mannen som veltet båten, kom for å be om unnskyldning og sa at det utelukkende var hans feil, men at han hadde mistet alle sine dalere (som var myntenheten på den tid), da han hadde hatt sine penger på seg. Det ble godtgjort at han hadde drukket tett om morgenen før uhellet,

men da han hadde løyet for de andre og sagt at vi hadde fått en fisk og derved veltet båten, ville vi ikke ha noe med ham å gjøre, bortsett fra at vi ga ham en liten gave for barnas skyld.

Der var to smeder, en skredder og en urmaker blant redningsmennene. Senere gikk vi ned for å se på stedet, og vi så da den lange avstand vi hadde drevet.

Det ble soknet etter fiskestengene og utstyret vårt da vannet sank, men ingenting ble noen gang funnet. Vi telegraferte hjem etter nytt fiskeutstyr og drog tilbake til Christiania. Hvis jeg hadde vært klar over det, kunne Torgersen i Christiania, Milne Grieg i Bergen eller Fornæs i Trondheim ha skaffet det vi trengte av engelsk fiskeutstyr billig og av beste kvalitet. Men under vårt forrige besøk i hovedstaden hadde vi bare investert i patroner hos Torgersen.

Siden den tid har Vikersund blitt kjent for sitt berømte bad, «St. Olafs Bad», Modum, bare en times kjøretur fra Vikersund stasjon. Badets beliggenhet er svært vakker, og hva som er enda viktigere, den er spesielt gunstig for folk med luftveislidelser og for rekonvalesenter.

Kai Hunstadbråten:

Besøkte Karl Marx Modum?

I «Kjenn ditt land»s julenummer 1926 gir sogneprest Amlund følgende beskrivelse av Modum:

«Fra Vikesund slynger Krøderbanen sig i store «S»-er og kurver opp mot Krøderfjordens strande. Gå av ved Sysle. Far en 2–3 km rett i vest, så kommer du til restene av en annen tysk landsby (han har tidligere betegnet Nymoen som en tysk landsby): Den var bygget for dem, som grov blåfarven ut av åsen i vest. Her skjedde der engang noe merkelig: «Karl Marx lå ved Modum Bad. Han bestemte sig for å besøke landsmenn ved grubene. Han kom dit opp full av begeistring over den herlige natur og traff der en del arbeidere og begynte med glødende, tysk veltalenhet å prise den natur, de levte i. Men arbeiderne stod stumme og uforstående. Tilslutt sa en av dem: «Vi ser ikke noe av alt dette. Vi ser bare det sorte hull i fjellet, hvor vi arbeider og våre små skidne hjem.»

Det fortelles at Karl Marx stod som himmelfallen,

at han reiste hjem som en ny mann og skapte sin socialistisk-materialistiske filosofi, hvis grunntanke er den, at de økonomiske forhold er grunnlaget for alt åndsliv. Dette siste er nok uten tvil en overdrivelse av Modums betydning for den marxistiske lære. Modum Bad ble åpnet i 1857, og Marx døde i 1883. En eller annen gang mellom disse to årene har altså besøket funnet sted, hvis han overhodet har vært der. Fra 1849 bodde Marx for det meste i London, men foretok flere reiser til Kontinentet. Imidlertid ser det ikke ut til at han har vært lenger nord enn Hamburg, ifølge en bok utgitt av Marx-Engels-Lenin-Institutt i Moskva, «Karl Marx. Chronik seines Lebens in Einzeldaten», som er nokså detaljert og forteller hvor han befant seg på de forskjellige tidspunkter. I alle fall er det ikke nevnt noe om Norge eller Modum der. Derimot fortelles det at han flere år besøkte Karlsbad og andre kursteder.

Glimmerbryting under krigen

Glimmer er et utmerket isolasjonsmateriale, som nyttes bl.a. i elektriske apparater. Under krigen stoppet importen, og det ble nødvendig å finne innenlandske kilder. Disse fant en bl.a. på Modum - på begge sider av Malmveien rundt Butjern og Overntjern, østover mot Vestre Spone og vestover mot Simostranda. Glimmerarbeidet ble etter hvert en omfattende virksomhet med bryting av glimmeren og senere spalting.

Arnt Hvidsten var av dem som var med og brøt glimmer. Han forteller om dette i en artikkel han skrev i 1995 i forbindelse med femtiårsjubileet for freden. Her forteller han både om glimmerbrytingen og om andre opplevelser under krigen.

Men glimmeren skulle ikke bare brytes. Mange var sysselsatte i arbeidet med å spalte glimmeren i løvtynne flak. Åse Sunne Nilsen har muntlig fortalt om dette arbeidet. Transporten krevde også sine folk.

Glimmer blir vanligvis importert fra India, forteller Arnt Hvidsten. Men under krigen måtte en hjelpe seg selv. Han kom i forbindelse med bergkonsulent Preben L. Gjertsen, som kom til Modum. Olaf Halvorsen, som tidligere hadde arbeidet ved Blaafarveværket, begynte drift ved Overntjern sammen med to sønner. Hvidsten reise hjem fra anlegg i Årdal (en strabasjøs reise på den tid) og begynte ved Overntjern, han også. Senere ble det mange andre arbeidsplasser i åsen, både i Berganmarka, Strandemarka, Skuterudåsen og over på Simostranda-siden.

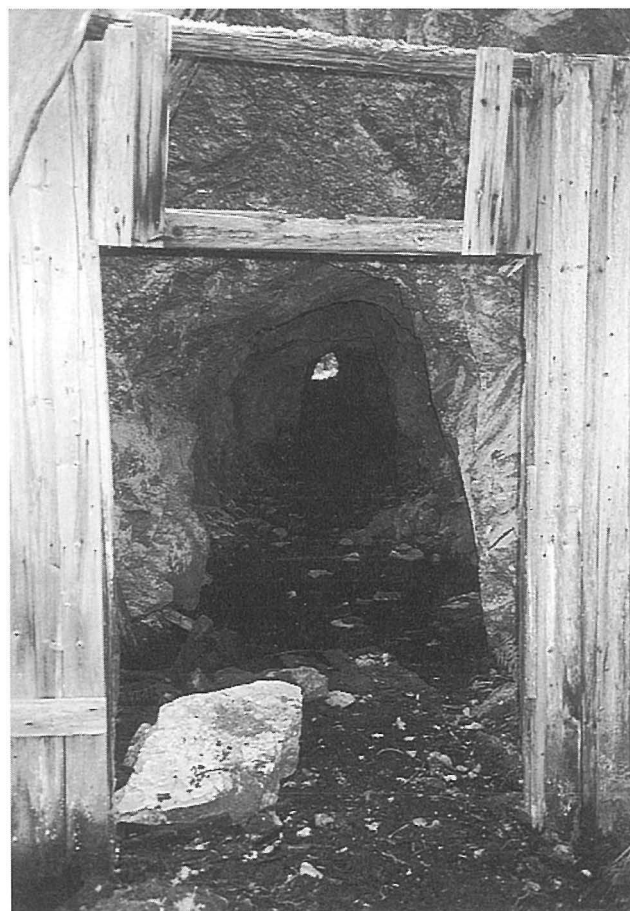
Arbeidet gikk med handmakt. Fjellet ble handboret, og glimmeren ble fraktet vekk på vagger på skinnegang. Ei lita smie til kvessing av bor hørte med til utstyret. Den videre transporten skjedde langs Malmveien med hest eller bil.

Bostedet skiftet, forteller Hvidsten. Magnesitthytta ved Overntjern var et bra overnattingssted. Maten var ikke alltid den beste. Det gikk på kaffeerstatning og brød som var så rått at det satt igjen på kniven når en skulle skjære det. Det var ingen stor fortjeneste i «Glimmer'n», men de som arbeidet der, var sine egne herrer. «Tiden ved Overntjern ble den beste under krigen,» sier Hvidsten, «og vi slet heller ikke helsa av oss.»

Det var glimmerkontor i det gamle meieriet i Strandgata (der det nå er skoforretning). Øyvind Sandaker holdt til der og styrte med den merkantile siden. All glimmer var ikke av like god kvalitet. Tyskerne var også inne i mottaksbildet, og dem skulle en være forsiktig med. Ved uregelmessigheter spøkte Grini i bakgrunnen.

Det var to selskap som drev med utvinning av glimmer, forteller Germann Skuterud, som var arbeidsleder på Sandaker-siden. Derfra ble den utbrudte glimmeren kjørt med hest til Strandgata. Når den var spaltet, gikk det ferdige produktet med tog fra Åmot stasjon eller med bil til Oslo.

Åse Sunne Nilsen forteller at hun arbeidet med spalting av glimmer i den gamle Hjermundrudgården i Strandgata (der Forbruksforeningen nå ligger) i 3 1/2 år. Det var om lag 20 stykker som arbeidet der - og antakelig et tilsvarende antall på Breidablikk. Det var mest yngre som fikk dette arbeidet. Arbeidsoppgaven besto i å spalte glimmeren i løvtynne flak med en skarp kniv. Det ble mye støv, og ansiktsmasker var påbudt. Den ferdige glimmeren ble lagt i kasser for videreforsendelse. Glimmer-spaltingen var et verdifullt tilskudd til arbeidsplassene på Modum under krigen, sier Åse Sunne Nilsen, og lønna var også god. Mye av arbeidet skjedde på akkord.

*Glimmerstoll nær Sandaker, slik den ser ut i 1996.
Foto Kristian Linnerud.*

Kristian Linnerud:

Storbrannen på Åmot i 1946

Åmot ble herjet av to storbranner like etter krigen. Først brant det på Enger den 27. juli 1945. Denne brannen er omtalt i Gamle Modum for 1995 (side 44). Et snaut år etter, den 9. mai 1946, brant både uthusbygningene på Breivik og det meste av Wassend sag samtidig. Brannene er gitt store oppslag i Buskeruds Blad og Fremtiden dagen etter.

Breivik er en av storgårdene på Modum. Det var Ragnhild Langerud som var eier i 1946. I følge avisreferatene begynte brannen i bryggerhuset, der det tidligere på dagen var kokt poteter. Etter utsagn fra gårdsgutten, Walter Andersen, tok brannen øyensynlig til i det elektriske anlegget. Sveiser Nils Aabye bodde i andre etasje. Han fikk reddet seg ut sammen med kona og to barn, men fikk lite av eiendelene sine med seg.

Varmen slo over i uthusbygningen, og i løpet av 20 minutter var bryggerhuset, vognskjulet, fjøset, låven og et drivhus brent ned, forteller Buskeruds Blad. Det lyktes å redde hele besetningen på om lag 50 dyr. Den praktfulle hovedbygningen var lenge truet, men denne ble også berget.

Pumpemannskapet i arbeid. Foto: Knut Kjølstad.

Men brannen skulle ikke stoppe på Breivik. Gnister fór over elva, og det begynte å brenne i Bårudåsen og i flere hager i Åmot sentrum. Disse branntilløpene ble imidlertid slått ned. Verre gikk det med Wassend sag.

Toralf Wassend begynte i det små med gårdssagbruk på sin eiendom på Gustadhøgda. Senere bygde han opp ei sag i Holobråten før han etablerte seg ved Åmotsbakken mellom jernbanen og elva nord for Lusekollen like før krigen. Buskeruds Blad beretter:

Arbeidsformann Pettersen forteller at man med en gang man så ilden fra Breivik skjønte at saken lå i faresonen. Det var nettopp ved arbeidstidens slutt, men folkene ble tilbake for å holde vakt. En brannslange ble også lagt ut, men før en fikk vann i slangen hadde gnister i massevis dalt ned og antent en haug med kutterflis. Det gikk snaue to minutter før vannet kom i slangen, men da hadde ilden allerede fått godt tak i en større plankestabel. Før man fikk sukk for seg stod hele bruket i fyr. Det ble utviklet en voldsom hete, og den tette røyken gjorde det vanskelig for brannfolkene, som ikke hadde røykmasker, og komme skikkelig til. De utførte dog et enestående arbeid, og det er nesten ufattelig hvorledes de klarte å hindre ilden fra å spre seg videre oppover. På en høyde like ved bruket, har tannlæge Strand og formann Pettersen sine villaer. Man regnet som sikkert at disse ville stryke med, og et stort mannskap tømte husene for alt inventar og fikk det plassert i betryggende avstand. Mot alle spådommer lyktes det imidlertid å hindre at disse husene led samme skjebne som sagbruket. Strands villa var hardest truet, og man måtte beskytte den med presenninger. Den tette lauvskogen gjorde nok også sitt til at ilden ikke fikk tak.

Nede på bruket åt ilden om seg og slo seg ikke til ro før den hadde lagt både saken, høvleriet og kontorbygningen i aske. Av husene står bare tørkehuset og garasjen igjen. Videre ble ca. 200 standard planker og ca. 20 tyløtter uskåret tømmer ildens bytte.

Lensmann Martin Bakken opplyste til avisa at assuransesummen for det som brant på saga, var om lag 300.000 kroner. På Breivik mente han at skadene kom opp i ca. 200.000 kroner. Dette var høye beløp på den tid. Både sagbruket og uthusene på Breivik ble bygd opp igjen.

«Hele Åmot» deltok i redningsarbeidene, og eldre åmotinger husker ennå denne i dobbelt forstand svarte dagen i Åmots historie. Artikkelforfatteren var med og betjente ei handdrevet pumpe ned ved elva. Brannslukningsmateriellet var nok lite effektivt på den tid selv om en også hadde et par motorpumper å hjelpe seg med.

Fra brannen på Wassend sag. Foto: Knut Kjelstad.

Breivik gård og Wassend Sag på Modum brannherjet i går

Skade for halv million

Gnister antente skog halv kilometer borte

Modum ble i går hjemsekt av en ny storbrann, denne gang på Åmot. Hele uthuskomplekset på Breivik gård og Wassends Sag og Høvleri brant ned til grunnen i løpet av et par timers tid. Brannen begynte på Breivik, og den sterke vinden førte gnistene tvers over Drammenselven, som her er inn på 300 meter bred, og satte fyr på sagbruket. Den samlede skade beløper seg til ca. en halv million kroner. Breivik gård eies av Oscar Langerud og sagbruket av Toralf Wassend. Etter hva øyenvitner kunne fortelle, tyder mye på at brannens skyldes det elektriske anlegg i bryggerhuset på Breivik, hvor brannen begynte, uten at det er fastslått med sikkerhet. De ca. 50 husdyrene på Breivik ble reddet.

Faksimile fra Buskeruds Blad 10. mai 1946.

Da både presten og finnegutten brukte «svarteboka»

Fra Jørgen Mikkelsens erindringer

Her fortsetter gjengivelsen av Jørgen Mikkelsens erindringer som han etterlot seg da han gikk bort i 1946. Det håndskrevne manuskriptet består av ca. 80 sider. Så langt er ca. 70 sider benyttet i Gamle Modum med tillatelse av Mikkelsens slektninger. Jørgen Mikkelsen, som opprinnelig var fra Geithus, bodde i en del år i Amerika. Han kom tilbake til hjemtraktene og bodde der til sin død. Mikkelsen har skrevet ned beretninger om personer han både selv opplevde og som han har hørt om. Det er som regel personer med absolutte særpreget - i dagens terminologi kalt originaler - han forteller om.

Disse personer som jeg vil fortelle om, levde før min tid. Men ikke lenger tilbake enn at gamle folk, da jeg var i 14 års-alderen, både så og kjente dem, og disse gamle moinger har fortalt meg, det jeg her nedskriver, skriver Mikkelsen.

Mads Toppenhaugen

I nærheten av Sønsteby sto en stue som kaltes Toppenhaug. Vi kunne se rester av grunnmuren til stuen da jeg var smågutt. Der bodde en kone med sin sønn. Hans navn var Mads. Han drev mye med jakt, satte opp snarer og stokk for fugl og åte for rev. Gutten hadde et godt utseende. Han gikk for det meste alene, og var sjelden å se sammen med jevnaldrende. Mange undret seg over at Mads ikke brydde seg om jentene. Men slik hadde Mads levd i mange år, inntil han kom i 30 års-alderen.

En kveld gikk to menn forbi Toppenhaugstua. Der fikk de høre ynke og jammer fra huset. Da de gikk inn, fant de konen i huset dødssyk i sengen. Gutten fortalte at hun var blitt brått syk. Doktor ble budsendt, men før han rakk fram, var kvinnen død. Doktoren antydet hjertelammelse som dødsårsak. Men folk begynte å viske og tiske om at det var noe mystisk ved dødsfallet i Toppenhaugstua. Hadde det ikke alltid vært et hemmelighetens slør over plassen?

En dag kom Mads inn i en butikk i Vikersund med to reveskinn han ville selge. Lensmannen var tilfeldigvis innom. Da Mads la skinnene på disken, spurte lovens håndhever: -Har du skutt eller fanget reven på annen måte? -Jeg har skutt dem, svarte gutten. Lensmannen kikket nærmere på revepelsene, spesielt den ene. Den hadde ingen tegn til skudd. Men Mads sto på sitt - han hadde skutt dem begge. -Du

må bli med meg, du er arrestert, sa lensmannen.

Neste dag ble det foretatt en grundig husundersøkelse i guttens hjem. Der ble det funnet stryknin i stallen. Gutten nektet hårdnakket for at han hadde oppbevart giftstoffet. Liket av moren ble gravd opp, og det ble konstatert at hun var død av strykninforgiftning. Da kom tilståelsen og en grusom historie for dagen. Gutten og hans mor hadde levd som mann og kone siden sønnen var 18 år. Nå orket han ikke å bære på dette lenger. Han ble dømt til døden for mord og blodskam.

Henrettelsen fant sted på galgebakken, eller Glabakk som stedet kalles, ved gården Gustad.

"Cappeln" på Gustad

På Gustad i Modum bodde for mange år siden en mann med navn Cappelen. Folk kalte ham «Bikkje-Kappeln». Det var fordi han oppførte seg som en hund mot folk flest. Han var slem både mot kone og barn. Tjenestefolk biet aldri lenge hos ham. Flere ganger ble han ilagt mulkt for overfall på folk. En gang kom lensmannen til ham og skulle kreve inn mulkt. Men lovens håndhever fikk en omgang juling i stedet for penger. For dette fikk Cappelen to års straffarbeid på Akershus Festning. Han slapp en større bot på betingelse av at han hver 1. juledag i de nærmeste fem år skulle møte i Heggen kirke iført fangedrakt som ble brukt av fangene på slaveriet. I den habitten skulle han sitte i kirken fra gudstjenestens begynnelse til slutt. Og så skjedde. Men det hjalp ikke stort på ham. Han var litt av en kjempe, dertil rik, så han trodde han kunne gjøre som han ville.

En høstkveld med regn og blåst kom en sterkbygd og lyslugget hallinggutt i 20 års-alderen inn til herren på Gustad og ba om hus for natten. Bonden betraktet gutten nøye og sa at han kunne sove i drengestuen. Men neste morgen ville han tale med den fremmede. Det endte med at gutten ble festet som dreng på gården. Gutten var flink og bra på alle måter. Når Cappelen ble sint, sa gutten aldri et ord, men noen la merke til hans skarpe blikk på husbonden. En dag en annen halling kom innom gården, fikk Cappelen spørsmålet: -Hvordan liker du den nye gårdsgutten din, Ole Dokka? Det var bare vellåt å høre fra husbonden. -Joda, svarte sambygdingen, - Ole er grei nok, men blir han ertet, er han farlig sterk.

I Hallingdal gikk han for å være en av de verste slåsskjempene. -Jaggu må han være fæl, om han skal skremme meg, sa Cappelen bryskt. Han kjøpte såvisst ikke vennskap av en slik jypling, la han til.

Da Ole hadde vært på Gustad et års tid og tålt mye skjenn og hard behandling, ble det satt ting på gården Skalstad. Og dit skulle Gustad-bonden. Før han dro, befalte han tjenestegutten: -Idag gjør du hovedrent i stallen. Er den ikke blank og rein når jeg kommer hjem, får du ta følgene. Ole så skarpt tilbake og svarte: -I dag skal du finne stallen så ren som om Fanden hadde vært stallgutt. Cappelen stusset. Noe slikt hadde han aldri hørt fra gårdsgutten sin før. Men Ole fikk andre oppdrag av fruene på gården, og han rakk rett og slett ikke å komme seg til stallen. Da sjefen kom tilbake fra tinget og fant stallen i samme forfatning som før han dro, grep han gutten i kraven og leide ham til stallen. -Er det slik du utfører mine ordre, skrek bonden og ga ham to kraftige slag over nakken. Gutten grep en bukjord som hang på stallveggen. I den ene enden på denne var en jernring festet. -Pass deg din helvetes tyrann, skrek unggutten like opp i bondens ansikt. Cappelen ble forundret. Gutten smikket til bonden med bukjorden så denne gikk i gulvet som en slaktet okse. Gutten kas-

Gustad-eiendommen.

tet slagvåpenet og stengte stalldøren. Da Cappelen kom seg på bena, var gutten over ham med tørre never. Bonden skrek på hjelp. Men slagene haglet til det ikke lenger kom lyd fra bonden. Han lå igjen som død på stallgulvet.

Da fruene fikk samlet folk og stalldøren ble sprengt, forsøkte de å pusse gårdshunden på tjenestegutten. Men Ole var forberedt. Han hadde en solid vott på ene hånden som han rente inn i bikkjegapet. Med den andre hånden stakk han slirekniven i bikkjebrystet. -Jeg har lenge lovet meg sjøl å gi denne

satans Cappelen en omgang. Det ble ropt på både lensmann og dokter. -Jeg er beredt til å ta min straff, sa Ole. Men da bonden kom til seg selv, ville han ikke høre snakk om lensmann. Men han ville ha gutten inn til seg. -Hadde jeg fått såpass med juling for 25 år siden, hadde jeg unngått mange ubehageligheter, sa den reduserte bonden og ga hallingutten handa. Og tyrannen ble som et annet menneske etter det. Ole ble på Gustad i mange år, og folk undret seg når de så de to sitte i fortrolige samtaler som gamle venner.

Og i flere år senere gikk gutten til Heggen kirkegård med en krans som han la på Cappelens grav.

Presten Teilman

På østre siden av Heggen kirke nær kirkeveggen er presten Teilman begravet. Han har plantet alle de store, gamle trær på kirkegården. Da han var prest på Heggen, gikk det mange historier om ham. Folk trodde han hadde svarteboka, for det foregikk mange underlige ting hos ham, mente de. Jeg vil her fortelle en historie som jeg har hørt av gamle folk som levde på hans tid.

En dag kom en finnegutt gående til Heggen og spurte etter arbeid. Han hette Isak. Jobb fikk han som tjenestegutt hos presten. Nå fulgte flere rare hendelser på prestegården. Natters tider hendte det at man og hale ble flettet på hestene. I andre tilfeller ble ting borte på en underlig måte. Men de kom alltid igjen, like uforklarlig.

Til slutt spurte presten: -Befatter du deg med skjulte krefter, Isak? -Det har vel jeg like stor rett til som presten, svarte finnegutten. -Pass deg, for slike ting er ikke til å spøke med, min gutt.

Men fra da av holdt presten øye med tjenestegutten - og omvendt. I den tiden hadde tjenerne bare to "striskjorter". En var i bruk, mens den andre ble vasket. En søndag skulle presten til Bingen og predike. Da kom tjenestejenta til Isak og sa: -Denne søndag får du ei anna skjorte. For skjorta di er blitt borte på en ubegripelig måte. Neste søndag skulle presten til Snarum for å holde gudstjeneste. Da kom jenta igjen til Isak: -Nå har jeg aldri i mine leveda'r sett maken til dette. Den andre skjorta er også borte. Gutten spurte hvor skjortene var oppbevart. -På tørkeloftet, og dit kommer ingen fremmede, svarte jenta. -Er presten deroppe iblant? spurte Isak. -Det kan nok hende, men du trur vel itte

at presten har støli striskjortene dine, sa jenta og lo.

-Still deg ved vinduet å se nordover, den veien presten dro, og hold meg i handa, sa Isak. Jenta så gjorde. Om en stund kom presten tilbake. Hesten sprang som den var piska. Presten sprang av karjolen og inn til finnegutten med begge skjortene.

-Hadde jeg vært lenger på veien, kunne du ha manet ihjel hesten, skrek han oppbragt. -Pass deg, for neste gang kan det gå ut over deg selv. -Stjeler presten skjortene mine en gang til, går det enda verre, svarte Isak. Fra den dagen var de to redd hinannen.

Så var det en vinter det ikke kom snø før etter nyttår. Folk måte bruke hjultøy når de skulle kjøre. Tredje juledag skulle presten Teilman til Gustad i juleselskap. -Du Isak, sa presten, du får komme med hesten og karjolen ved 11-tiden til Gustad i kveld for å kjøre meg hjem, men husk endelig på å reise til smeden i Vikersund først. For mutteren i ene karjohljulet er i ustand. Men Isak fikk noe annet å gjøre, så han rakk ikke bortom smeden.

Det var månelyst som bare dagen da Isak kom til Gustad. Det første presten spurte om, var om kjøretøyet var satt i stand. -Nei, sa gutten. Jeg rakk det ikke. Jeg måtte gjøre noe annet, men bare sitt rolig du, så holder nok hjulet seg på plass. Da de kom forbi Gustadbakken, falt hjulet av. Finnegutten sprang av å la det oppe i karjolen. -Sitt bare stille, prest. Den som holder under, er sterkere enn både du og meg! Så kjørte de med bare ett karjohljul bakken ned. Da stanset gutten, satte hjulet på plass igjen og sa: -Nå er vi trygge, pastor. Karjohljulet sitter nok der det skal til vi kommer hjem. Presten sa ikke et ord. Men da de kom til Sønsteby, sa Teilman: -Gi meg tømmene. Nå skal jeg kjøre. Dermed vek han hesten ned på Bergsjø. Men da skrek Isak: -Kjør ikke isen, pastor. Det er bare tre dager siden Berssjø la seg! -Sitt rolig, gutt, og ikke se deg tilbake, sa presten. Det knaket i isen der de kjørte, men den holdt. Finnegutten satt livredd og var sjeleglad da de nådde Sponevika. Da de nærmet seg Heggen kirke, griper Isak presten i armen. -Nå, sa Teilman. Har du likevel sett deg tilbake? -Ja, sa Isak. -Hva ser du, spurte presten. -Herregud, jeg ser ei ku som vasser i en blodig hud. Den er flådd rundt, men huden henger igjen under kumagen. Da de kom til borgerstuen, stanset kua,

mens presten kjørte fram på gårdsplassen. -Sett inn hesten, Isak, sa presten. -Nei, sa gutten. Jeg tør ikke. For kua står der ennå. Så gikk presten ut igjen med en bok i handa og sa: -Nå får du sette inn og binde hesten, Isak. Så skal jeg binde kua.

Sulusnebbet

På fattiggården Ihlen var for mange år siden en gutt som hette Torger. Han var fra vestsida et sted. På skolen ble han kalt Sulusnebbet. Allerede i 12 års alderen var han vokst seg stor og sterk og var den verste spilloppmaker og slåsskjempe som kunne tenkes. Men han lærte sine lekser raskere og bedre enn de fleste på skolen. Han tok alltid mindre og svakere i forsvar. Så han ble hatet av de store og elsket av de små. Han både gikk på hendene og sto på hodet oppe på låvetaket på Ihlen. Bestyrer Stendal var en streng herremann, og av ham fikk Torger rett som det var juling. Men intet så ut til å hjelpe. Så skulle Torger skrives ut til konfirmasjonsforberedelse. Han var nå blitt en stor og sterk kar. Læreren på Stalsberg var en hissigpropp. Bedrefolks barn lot han alltid i fred, men småkårs-barn fikk ofte en omgang for den minste feil.

En dag Torger skulle straffes, fikk han beskjed om selv å hente ris. Etter en stund kom gutten tilbake med ei stor einerbuske. Den dro han midt inn på klasseromsgulvet. -Her er ris nok til hele klassen, og til deg også, forkynte gutten. Og fortsatte, når jeg blir voksen, skal læreren få så mye juling av meg at han skal glemme fødselsdagen sin. Læreren ble blek og sa nokså stille: -Dra buska med deg ut igjen, Torger, og sett deg. Gutten ble kalt inn til presten etter denne episoden med formaninger om at fortsatte han slik, endte han på slaveriet.

Noen år senere kom presten over Bragernes Torv. Der støter han på en stram kar i styrmanns-uniform. Den fremmede hilste, pekte på luen med gullsnorer og sa: -Slik lue får vel bare skikkelige og bra folk, pastor! Du sa en gang at jeg ville bli et samfunnets sorte får som havnet på slaveriet. Hva presten og Torger videre snakket om, vet ingen. Men med Torger hadde det gått bra. En grosserer i Kristiania som Torger havnet hos som lagermann, påkostet moingen styrmannskole. Han hadde lykken med

Proprietær Nils Ourdal

Proprietær Jens Ourdal var en sentral person på Modum i første halvdel av forrige århundre. Han var født på Rud i Valdres i 1769 og døde på Vikar i Modum 8/1-1827. Denne beskrivelsen er samlet og ført i pennen av hans tipp-tipp-oldebarn Aase Hanna Fure.

Først litt om slekta, som kom fra Valdres. Dette er opptegnelser fra en gammel slektsbeskrivelse funnet på Harstad i Eiker våren 1924.

Den første stamfar som vites, het Erling Landt.

Han var embetsmann i den danske stat, var kledd i rød uniform og hadde trekantet hatt med gullknapper. Han var dansk adelsmann og budde på gården Rud i Valdres, som han kjøpte. Erling Landt hadde bare en sønn. Han het Harald og fikk gården Rud etter sin far. Hvem Harald var gift med, vites ikke. Likesom man heller ikke vet hvem som var Erling Landts hustru. Harald Ruud hadde i sitt ekteskap to sønner, hvorav den yngste het Nils Ourdal. Nils ble gift med en datter av Peder Tandberg fra Østmodum, den 26/6-1795 i følge kongelig bevilling. Hun het Anne og var enke etter Kittil Blakstad. Annes brudsko, som var av brokade, var helt til våre dager bevart på gården Tandberg. Dessverre ble de for noen år siden borte ved et innbrudd, hvor tyvene stort sett gikk etter antikviteter.

Anne og Nils Ourdal hadde i sitt ekteskap tre døtre og to sønner. 1: Erling Landt Ourdal, f. 13/2-1796 på Tandberg, død 16/12-1846, kaptein i Det Agerhusiske Regiment og var gift med Elisabeth Marie Kjelstrup.

2: Karen Marie Hedvig Ourdal, f. 19/8-1799, gift med Kristoffer Sætrang fra Ringerike.

3: Nicoline Oline Ourdal, f. 19/8-1799, gift med Gulbrand Danielsen Jahren.

4: Caroline Andrine Ourdal, f. 28/10-1802, død 26/4-1868, gift 21/2-1834 i Heggen med sitt søskenbarn, Truls Trulsen Tandberg.

5: Jens Moe Ourdal, f. 26/4-1806, død 16/6-1826.

Barn nr. 4, Caroline Andrine, og hennes mann hadde fire barn, Jens Moe Tandberg, Berthe Karoline (disse to døde unge), Trine Andrine og Anne Nikoline. Anne Nikoline ble først gift med Hans Harstad, og da han døde, med hans tvillingbror Nils Harstad. Trine Andrine ble gift med Auen Askerud. Deres sønn Mads overtok Tandberg, og det er denne slekta som fortsatt eier Tandberg på Østmodum. Mads med ble gift med Hanna Kimerud, og dette er forfatterens besteforeldre.

Gården Tandberg på Østmodum i 1916.

Tilbake til Nils Ourdal, han var klokker og ble også kalt proprietær. Han var i 1791 blitt ansatt som klokker i Heggen, men frasa seg stillingen da han ble gift til Tandberg. Veien ble antakelig for lang til å skjønne klokkerstillingen. Han var meget belest og hadde etter datiden en stor boksamling. I 1799 offentliggjorde han i tidsskriftet *Minerva* en avhandling med tittelen «Et par ord fra en norsk bonde om odelsretten», et innlegg i en diskusjon som på den tid pågikk i tidsskriftet.

I 1812 utga han en plan til opprettelse av et sogneselskap for Modum, som samme år ble stiftet under navnet «Selskabet for Modums Vel». Fra hans hånd foreligger også et lovutkast for selskapet, trykket i 1813. I egenskap av selskapets første formann nedla han et stort arbeid ved opprettelsen av et kornmaga-

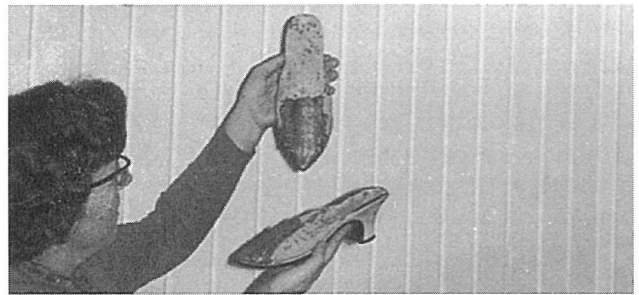
Tandberg gård etter brannen i 1922.

sin for bygden. I desember 1812 ble han av amtman-
nen beskikket til forligskommissær for Modum, og
som sådan virket han til sin død i 1827.

Når det gjelder «Modums Vel», foreligger det i
statsarkivet en utskrift av kontraboken for selskapet,
som er ført av selskapets første kasserer, Nils
Natvedt. Denne gir opplysninger om at selskapet i
det første virkeår hadde 64 medlemmer, og at det til
selskapets kasse samme år, ved innskudd, kontin-
gent og salg av loveksemler var innbetalt 550
riksdaler dansk curant. Hertil kom at almuen frivillig
ydet selskapet 1 riksdaler dansk curant av hver tønne
korn, hvilket innbrakte 248 riksdaler, 4 mark og 6
shill. Videre inneholder utskriften medlemsforteg-
nelse. Denne vil muligens ha interesse, da mange vil
finne sine forfedre her: Nils Ourdahl, Nils Natvedt,
C. G. Saabye, prost Teilman, pastor Teilman, Anders
Skredsvig på Kjølstad, Peter H. Darjes, Hans
Omsted, forvalter Michler, lensmann Brochmann,
hyttmester Klem, Guttorm Askerud, Truls Melaaen,
Nils Tyrholm, Peder Spone, Bjørn Jahren, Anders
Olsen Flattum, Ole Skinstad, Nils Kjølstad, løytnant
Teilman, Torger Berg på Overn, Johan Tyrholm, Lars
Døvik, skolelærer Saatvedt, Peder Tingelstad,
Peder Jacobsen, klokker Erik Brekke, Hans
Frydenberg, Hans Næs på Sønsteby, Truls Askim,

Nils Gaaserud, underklokker Peder Moen, Asle Rød,
Ole Gulsrud, Ole Gulbrandsen, Ole Larsen Brekke,
enke Gunhild Marie Rustad, Amund Sakseborg,
Bjørn Øren, Torger Madsen Disen, Nils Eriksen Fure,
Truls Dignes, Ole Christiansen Bottegaarden, A.
Olsen Bøttels i Finnemarken, Ole Gundersen, Torger
Arnesen Heggeneie, Erik Nilsen Sønsteby, Stephen
Paulsen Aasen, Nils Johannessen ved Geithus,
Rasmus Paulsen ved Geithus, Lars Eriksen ved
Geithus, Cornelius Olsen ved Geithus, Knud Olsen
ved Geithus, Søren Nilsen ved Geithus, Ole
Andersen ved Geithus, Mads Nilsen, Peder
Andersen Enden, Auen Hansen Gulsrud, Peder
Eriksen Thorsby, Elling Narvesen Heggen, Fredrik
Bjørnsen Enden, lensmann Ulen, Erik Bjertnes og
sagfogd Ole Sunne. Selskapets første kasserer Nils
Natvedt døde 29/6-1815, og til ny kasserer ble valgt
lensmann Brochmann.

Sammen med broren Ole Ruud fra Aurdal i
Valdres drev også Nils Ourdal omfattende trelast-
handel under firmanavnet Nils Ourdal & Co. Dette
firma drev også handel med eiendommer. Nils
Ourdal kjøpte 5/12-1822 Vikerfoss Kvernbruk med
plassene Foss og Tangen under Østre Viker. Han

Anne Ourdals brudesko.

solgte også Tandberg 3/12-1825 til Ole Jørgensen
Rytterager for 5000 spesiedaler. Nils Ourdal døde på
Viker, og kona Anne flyttet da til sin sønn løytnant,
senere kaptein, Erling Landt Ourdal, og der døde
hun. Både Anne og Nils Ourdahl er begravet ved
Heggen kirke.

De første emigranter fra Modum til Amerika reiste ut i 1839

Før året 1815 ble intet ført om ut- og innflytting til og fra bygdene, men fra nyttår dette år ble prestene pålagt å føre «Tilgangs- og Afgangslister, ogsaa Børn», som det heter. Dette skulle føres i kirkeboken og omfattet prestegjeldet.

For Modum er intet ført før 1819, men i de første år er det bare noen få som flytter, og da bare til de nærmeste bygder, når unntas enkelte til Christiania. Først i 1830-årene blir det en ganske livlig flytting – både ut og inn, og en sjelden gang en eller to til Danmark eller Sverige.

I 1839 emigrerer den første fra Modum til Amerika. Det er «Halvor Johannessen, 34 Aar, Gift Mand paa Nymoen. Konen, Anne Andersdatter bliver her igjen».

Nå reiser ingen utenlands før i 1843, men da mange, og da stedsnavn er nevnt, har disse særlig interesse nå. Det er Clemmet Larsen «Holebraaten paa Sandagereie», 30 år, med kona, Gunnild Reiersdatter, 26 år, og barn: a) Reier, 6 år og født i Sigdal, b) Lars, 1 år. Christoffer Olsen Aamodt, 22. Ole Davidsen Gaasumplads, 32 år. Innflyttet fra Flesberg 1839 (det finnes Gåsungårder i Flesberg). Gul Guttormsen, 27 år. Gullik Hansen Gubberud. Ole Torkildsen Bogstrand, 33 år. Kona Anne Mickelsdatter, 31 år. De var blitt gift 1837 i Heggen kirke, 28 og 26 år gamle. Hans Uhlen, 46 år, og Bolette Thorstensdatter, hans kone, 38 år. Amund Olsen Aamodt, 28 år. Jens Thorsen Hellum, 32 år.

Så er det opphold i Amerika-utvandringen til 1846. Da reiser Anders Christophersen Svendsrud, 20 år, «flyttet fra Langerud» og Hendrich Hendrichsen Lie, 36 år.

I 1847 reiser Halvor Olsen Hovet fra Sigdal, 28 år, m.h. Dorthe Andersdatter m.b. Ole, 3 år. Hans Torgersen Aslaksbye, 48 år, h. Gunild Reiersd., 32 år, b.Dorthe, 6 år. Hans Jørgen, 2 år.

I 1848 drar mange til Amerika. Vi nevner først Halvor Johannessens kone Anne Andersdatter, 43 år. Dette er kona til den første som reiste fra Modum i 1839. Ungk. Anders Pedersen, 24 år. Anders Johannesen Lyson, 31 år. Kona Karen Olsdatter, 27 år. De ble gift 1840 og hadde barna a) Johan Marqvard, 7 år, b) Oluf, 5 år, c) Carl August, 3 mnd. Ved sønnen Johan Marqvards dåp er Anders nevnt som gruvearbeider. Hans Nilsen Kollerudeie, 39 år. Kona Ragnhild Vebjørnsdatter 35 år. Barn a) Hans Jacob, 12 år, b) Nils, 9 år, c) Borger, 7 år. Husmann Ole

Pedersen Langerudeie, 31 år, hustru Aase Palmesdatter, 31 år, verksarbeider Ole Andersen Hole, 32 år, hustru Ingeborg Engebrets datter, 32 år og barn, Olav, halvannet år.

I dette og omliggende år flytter svært mange flere ut av enn inn i bygda.

I 1849 – Ungk. Nils Olsen Sønstebye, 27 år, og broren Johan, 23 år (begge soldater). Jens Svendsen Nymoen, 43 år. Ungk. John Larsen Bøenstøen, 28 år. Erik Eriksen Gundhus, 52 år, hustru Thora, 40 år, og 8 barn fra 21 til halvannet år.

Mathilde Elise f. Østbye (H.J.A. Holmens kone) med barn Marie 5 og Johan 2 år. «Til Amerika paa Prøve». Ungk. Johannes Stephanus Irgens, 17 år. Kari Ragnhild Nielsd. Skuterudsæteren, 28 år, m. b. Christian 1 mnd.

I 1849 reiser Thor Nilsen Vigersund, 22 år - til England.

I 1850 til Amerika: Ungk. Hans Andersen Gunderud, 24 år. Gift Mand Ole Hansen Thon, 37 år, «Konen og 8 Børn bliver her tilbage». Ungkar Truls Jensen Disen, 22 år. Christian Evensen Sandagereie, 29 år. Pige Anne Christophersdatter Fuhre, 27 år, og Sørine Christophersdatter Svendsby, 22 år.

Dette året flytter 27 inn i bygda og hele 155 ut, og utflyttingen er i stort overskudd hvert år nå. I 1851 flyttet 38 inn og 168 ut. Til Amerika i 1852 - Ungk. John Larsen Brække, 26 år. Familie fra Østre Viger m. 3 barn. Ungk. Oluf Olsen Raaen, 18 år. Nils Christophersen Hovde, 27 år, hustru Anne Christensd., 23 år, Hans Amundsen Kollerud, 42 år, hustru Anne Christine, 46 år m. 8 barn, fra 20 til halvannet år, hvoriblant «Ungkarl Einar Tambeskjelver, 16 Aar.»

I 1852 utvandrer over 60 personer til Amerika. Fra Sand, Midtskoven, Bjølgerud, Geithusbakken, Sæter, Viger, Hval, Justad, Brunæs, Saastadeie, Præsterud. «Til Tyskland - Kongeriget Hannover» reiser Carl Henrich Geyer, 59 år, og jomfru Christiane Roscher, 8 og 7 år gamle. I alt 178 ut av bygda og bare 51 inn.

I 1853 reiser over 60 personer, deriblant Nils Auensen Hængsle, 27 år (under Enger), hustru Sørine, 27 år, med sønn 8 mnd. Fra Thomasrud under Thoen: Christian Hansen, 38 år, hustru Elisabeth, 29 år, med 5 barn fra 9 år til 3 mnd. I alt 45 inn i bygda og 192 ut. Amerikafarerne var i alderen 70 år til 3 mnd. I 1854 38 inn i bygda og 155 ut, hvorav 51 til Amerika.

I 1855 reiser også mange, men et mindre antall enn

før. Vi nevner Inderst (leieboer) Anders Olsen Thorud, 70 år, ekteviet for omtrent 40 år siden med Johanne Peersd., 80 år - til Amerika. Deres datter, Pige Helle Randine, 37 år, med 2 uekte barn, 12 og 3 år. Gift kone Ingeborg Nilsd. Nymoens, 47 år, reiser til mannen som er utflyttet 1853. Han har funnet seg til rette allerede, ser det ut til. Nevnes kan også Christine Christophersdatter, 80 år omtrent. En pike fra Lerskallen reiser til Drammen, «hvofra hun siger at ville reise til Amerika». Dette året utvandrer bare 17 personer.

I 1856 utvandrer ingen. Men i 1857 – to piker fra Nymoens, 21 og 15 år gamle, og folk fra Gravermoens, Hellum (her står Tandberg i parentes) og Græfstad.

I 1858–1859 er det ingen utvandring, men i 1860 finner vi 15 personer, to ektepar med barn fra Stensrud samt folk fra Skalstad. Dette året utvandrer de første til et annet oversjøisk land, nemlig Kanada. Det er Erik Pedersen Grønberg, 35 år, og kona Synnef Olea Olsdatter, 33 år. Barn: a) Petra Olava, 11 år, b) Ole, 8 år, c) Gunelius, 3 år. Erik Pedersen Grønneberg var født på Eidsfoss, men hadde flyttet til Modum fra Kongsberg i 1847. Han var da verksarbeider ved Snarum Koboltverk på Langerud.

I 1861 reiser Andreas Sørensen Klægstad, 70 år, til Amerika, med hustru 36 år og fem barn fra 10 til et halvt år, dessuten folk fra Stensrud og Lobben, i alt

over 50 personer, men i 1862 minker det noe, og i 1863 reiser det ingen – i 1864 bare noen få. Her kan den amerikanske borgerkrig ha spilt en rolle.

I 1865 flytter 24 inn i og 140 ut av bygda, derav over 50 til Amerika, og i 1866 23 inn og 120 ut, derav over 70 til Amerika.

I 1867–1868 er det bare noen få inn- og utflyttinger, men så øker tallene igjen i 1869-1870. Det er folk fra Nymoens og Stensrud som utvandrer. I 1870 flyttet bare tre personer inn i bygda og 55 ut.

I 1871–1872 reiser en del til Amerika, men først i 1873 finner vi igjen en utvandrer til et annet oversjøisk land. Det er ungarlars Lars Stenersen Kjølstad, 25 år, som drar «til Australien». På den tid var det en del utvandring fra Østlandet til Australia og New Zealand.

I årene 1874–1876 reiser bare noen få til Amerika og i 1877 bare Pigen Andrine Torgersdatter Kjølstad, 31 Aar.

I 1878 finner vi ingen, og med det slutter registeret i arkivet.

Etter usignert artikkel i Drammens Tidende og Buskeruds Blad 9/11–1962.

Om de første driftsår ved Blaafarveværket

Fra Johann Christian Fabricius: Reise nach Norwegen, Hamburg, 1799.

Først gir forfatteren, som var lærer i økonomi og naturhistorie ved universitetet i Kiel, en oversikt over Norges topografi, klima og næringsveier. Så starter han beskrivelsen av reisen, som begynner i København og går over Helsingør og Helsingborg, opp gjennom Sverige til Østfold, fra Moss til Horten og Tønsberg, og fortsetter over Larvik og Eidsfoss til Kongsberg. Derfra drar han til Hasselverket på Eiker, og jeg gjengir hans egen beretning slik den lyder oversatt til norsk:

«Fra Hassel til Fossum, en strekning på en mil, red vi for å se på de nye anlegg ved koboltgruvene. Forekomstene her er nylig oppdaget (1772). Men vi hadde dessverre ikke hell med oss, for ingen av de kongelige betjenter var til stede. Disse hadde nemlig kunnet gi oss ordentlig underretning om verkets tilstand. Ved Fossum skal smeltehyttene ligge, men disse var ennå ikke oppført. Man arbeidet fremdeles på en vei for å lede vannet på bergsiden til det sted hvor hyttene skal bygges. Beliggenheten er meget passende, i en liten, men behagelig og fruktbar dal i nærheten av den temmelig store Drammenselven. Her kan det iallfall ikke bli vannmangel.

Ved elven hadde de anlagt en spesiell slags tømmerrenne. Elven har nemlig her en riktignok ikke svært høy, men lang og steinete foss, hvor stokkene ellers ville bli knust og ødelagt under fløtningen. Eieren hadde derfor laget en kanal eller et inntak, og gjennom dette gikk stokkene inn i en trerenne og kom ut igjen i elven nedenfor fossen. For hver stokk tok han 2 skilling dansk, og da det er store skoger og mye tømmerhogst ved dette vassdraget, må han tjene store summer på denne rennen.

Steiner til ovnene brente de nå av engelsk pipeleire, som var meget hard, fast og ualminnelig hvit. De hadde ikke den aller minste blanding av rødt, og følgelig heller ikke spor av jern.

Sagbruk ligger det likeledes flere av i dette distriktet, og disse har den fordel at de kan sende de ferdige planker på elven til Drammen.

Fra Fossum til Skuterud, halvannen mil, går veien for det meste gjennom store granskoger, hist og her over berg og knauser, men bygden er vakker og temmelig fruktbar, selv om det er nokså mye sand.

Ved Skuterud ligger gruvene og koboltgangene

som ble oppdaget for få år siden. Disse synes med tiden å love stort utbytte, når de først kommer i ordentlig drift. Fjellet er høyt, meget bratt og overalt dekket med granskog og sand. Som vanlig ved fjell i Norden, stryker det i retning nord-sør, det strekker seg omtrent en kvart mil i rett linje, hvor man overalt finner mer eller mindre rike forekomster av kobolt. Fjellet består av en fast, hard og jernholdig skiferleire, og i denne finner man gangene som likeledes stryker fra sør til nord, i noen tilfelle mot øst. De består av en hard, grå kvarts, blandet med glimmer, hvor kobolten er mer eller mindre tett innsprengt. Denne synes i seg selv ikke å være svært rik, men gangene er omtrent to lakter (1 lakter = 1,8 m) brede. Denne

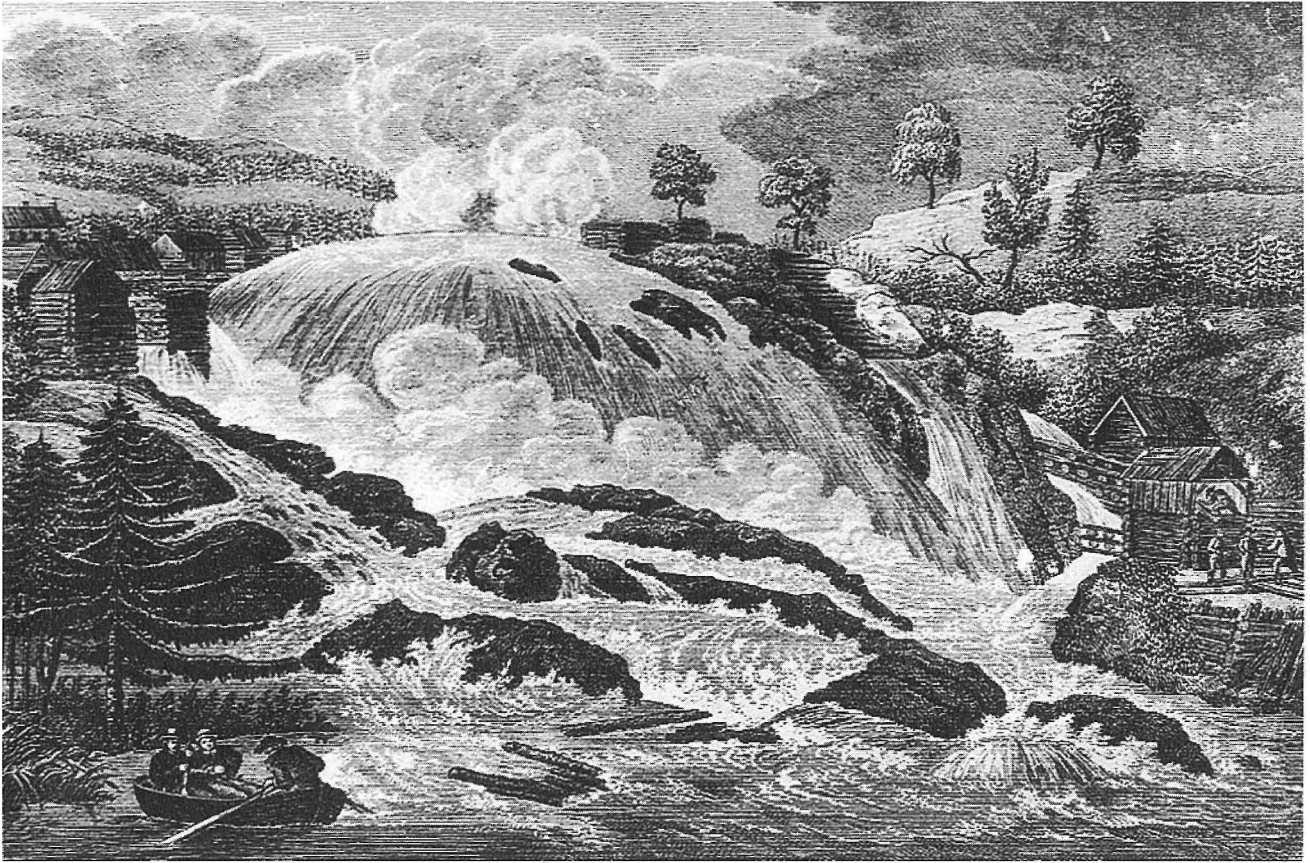
Stoll-drift. Bergbüchlein 1535.

bredden og mengden av malm oppveier rikelig den lave gehalten. Stundom, men svært sjelden, er det også noe kopperkis innsprengt. Arbeiderne her forteller at jo mildere^{x)} gangen er, desto rikere og tettere^{xx)} er kobolten.

Gruvedriften her er ennå ikke særlig omfattende. De begynte driften først for 3 til 4 år siden, og har

x) mild = myk, bløt, oppsprukket, dvs. lett å bryte.

xx) tett = mer kompakt

Haugfoss. Aquatintaetsning av H. A. Grosch etter maleri av C. A. Lorentzen. 1790-årene.

skjerpet gjentatte ganger for å undersøke forekomsten, og alltid har de truffet på den samme koboltgangen. Dens største dybde er ca. 8 lakter. Man driver en regulær strossedrift i gangens bredde, men må bare arbeide med sprengning, da steinen er usedvanlig hard. Derved har man den fordel at det ikke trenges tømring, og de har heller ingen problemer med vannet. De har bare litt overflatevann, da gruve-
ne er åpne, og dette kan de lett øse opp med bøtter.

Nylig har man begynt å drive inn en stoll. Det er svært lett, da berget overalt er så bratt og høyt, og man kan komme inn på store dybder med små omkostninger.

Den utvunne malm blir slått istykker like ved gruve-
ne, skeidet og levert til pukkverkene. Disse er tre i tallet og innrettet etter den ungarske metode, og alle

tre blir drevet av det samme vannet, da det er sparsomt med vann her, idet pukkverkene ligger temmelig høyt og nesten ved siden av gruve-
ne. Imidlertid er det meningen å transportere den rike sligen på vinterføre til smeltehyttene ved Fossum.

Like under fjellet, omtrent et kanonskudd fra gruve-
ne, finnes en stor, hvit og vakker kvartsåre i dagen, og denne vil komme til stor nytte ved koboltsmeltingen. Man hadde allerede brutt en stor mengde, og den var helt igjennom meget vakker og hvit, og i overflod.

Det knytter seg store forhåpninger til dette verket på grunn av de rike forekomster av kobolt, og det synes som om det med tiden vil bli av stor betydning. Nå har det ea. 60 arbeidere.»

Nils Drolsum:

I Gestapos klør

Bergljot Hertzberg forteller

Bergljot Hertzberg, født Rokvam (90), fra Åmot, nå bosatt i omsorgsbolig i Vikersund, har vært antinazist i hele sitt liv. Den dag i dag er hun sterkt i mot nazismen, men ikke tyskerne, legger hun til. Bergljot og Christian Winsnes Hertzberg bodde i Hønefoss da krigen brøt ut. Senere flyttet ekteparet til Geithus, der Hertzberg var blitt fabrikkbestyrer på Drammenselvøns Papirfabrikker.

Da tyskerne marsjerte inn i vårt land i april dagene i 1940, følte mange nordmenn det som om solen gikk ned. For meg ble det slik at den aldri helt har stått opp igjen, sier fru Hertzberg. Hun forteller:

Min mann kom med i motstandsarbeidet fra første stund. Den gang visste jeg ikke så mye, men etter krigen kom det flere bekreftelser på det, sier Bergljot Hertzberg.

En kveld fortalte min mann at han holdt på å innrede et oppholdsrom til noen illegale mennesker. Det skulle være i et nedlagt sliperi på fabrikk. Han spurte om jeg kunne skaffe noen sengklær, mat m.m. til to mann som skulle være der. Noen kvelder senere møtte han to menn, som viste seg å være Rolf Narvesen fra Geithus og løytnant Per Solnørdal fra Kompani Linge. De dukket alle tre opp i vår leilighet. De måtte få bo der, det var for kaldt og rått i fabrikk. Bestyrerboligen i Geithus var stor og inneholdt flere gjesterom. Der vanket det ofte besøkende. At to fremmede bodde der en stund, ville ikke vekke mistanke i lokalmiljøet. Med en gang Solnørdal kom inn, gikk han rett bort til en kopperantenne som hang ned utenfor vinduet. Han koblet senderen til og fikk øyeblikkelig utmerket forbindelse med London. Solnørdal ble boende hos oss i tre måneder. Narvesen bodde hjemme i Geithus. Dette var i begynnelsen av oktober i 1942.

I tre måneder arbeidet de trygt og sikkert. Dette var en del av operasjonen som gikk under navnet «Plowe». Løytnant Solnørdal var sønn av en banksjef på Vestlandet. Han dro tidlig til London der han ble utdannet i Kompani Linge. Han kom til Norge via Sverige med kontakt i den norske legasjonen i Stockholm. Den fremmede gjesten vakte ingen oppsikt i Geithus. Han gikk ikke mye ut. Vi forsøkte å gjøre oppholdet så naturlig som mulig. Jeg fikk aldri greie på hva de rapporterte.

Det nærmet seg jul, og operasjonen var slutt. Solnørdal skulle tilbringe julen hos oss. Han hadde

en dekkleilighet i Oslo. Sjetten januar hadde min mann bursdag. Solnørdal ville ta seg en Oslo-tur. Han ventet på en kurér fra Sverige som skulle ha med seg noen penger til ham. Vi ventet ham tilbake 6. januar. Jeg hadde dekket bursdagsbordet. Men han kom ikke. Min mann sjekket når siste tog kom, og noe urolige gikk vi til sengs. Syvende januar gikk min mann til kontoret som vanlig. Han kom like etterpå tilbake. Rolf Narvesens søster hadde gitt beskjed om at Per Solnørdal var arrestert. Vi måtte alle gå i dekning. Gjelder det også meg og barna, spurte jeg. Ja, det gjelder oss alle, sa min mann. Gjør i

Bergljot Hertzberg.

stand barna, mens jeg stikker innom fabrikk for å gi noen beskjeder. Når jeg kommer tilbake, må vi dra straks. Så gikk han. Jeg satte meg ned et øyeblikk for å tenke gjennom hva vi måtte ha med oss. Jeg hadde hatt huset fullt av gjester i julen og var nokså sliten. Kraftig banking på ytterdøren vekket meg. Da jeg så ut av vinduet, sto trappen full av menn i skinnfrakker og tyrolerhatter. Et øyeblikk måtte jeg nesten le litt, for en gang vi var ute, hadde Rolf Narvesen pekt

på en gestapo. Hvordan kan du se at akkurat den personen er i Gestapo, spurte jeg. De er alle iført skinnfrakker og tyrolerhatter, svarte han.

Alle de som den gråkalde januardagen sto utenfor fabrikkbestyrerens hus i Geithus, hadde den kledebonen!

De kom fra Oslo med gestaposjefene Fehmer og Stehr i spissen. Jeg var vel som gele. Vi hadde lagd en dekkhistorie på forhånd. Solnørdal hadde gjort det klart for meg at vi alle var i samme båt. Historien skulle lyde: Solnørdal var en tilfeldig bekjent av min mann. Han var student og bodde kummerlig på en hybel i Oslo. Gjestfri som min mann var, hadde han invitert den unge studenten til å bo en tid hos oss for at han skulle få lesere. Dessuten hadde jo tyskerne propagandert med at de aldri ville gjøre kvinner og barn noe vondt.

Jeg visste at jeg nå bare hadde meg selv å stole på. Å være så nær sannheten som mulig, uten å røpe noe. Utenfor sto også en norsk statspolitibetjent sammen med tyskerne. Han spurte straks om ingeniør Hertzberg var hjemme. Jeg svarte at han var på kontoret. Han sa det var folk fra det tyske sikkerhetspolitiet som ville snakke med ham. Har han gjort noe galt? Kom inn, sa jeg. Jeg venter ham snart til formiddagsmat. De stormet opp trappen og romsterte over alt. Den eneste som fulgte meg, var Stehr, Fehmers nestkommanderende. Han var rolig, men de andre var aggressive og bevapnet til tennene. De spurte stadig etter min mann. Jeg merket ikke at Fehmer og en til gikk til fabrikk. Det var disse min mann hadde fått se fra sitt kontorvindu, og som gjorde at han kom seg unna. De to kom straks tilbake. Telefonen kimte, men den fikk jeg ikke ta. Jeg forsøkte å spille naiv. Jeg lot som om jeg ikke forsto tysk, til tross for at jeg snakket språket flytende etter to års opphold i Strasbourg. De begynte å grave og spørre etter en svart koffert. Jeg fant fram en, men den var brun. Nei, den skulle være svart. Så spurte de etter en hytte oppe i skogene. Alle ble sittende hos meg til i 23-tiden om kvelden. Mine barn var 5 og 2¹/₂ år gamle. Stehr ga beskjed om at jeg måtte bli med til Oslo. Vi må ta represalier, sa han.

Jeg måtte reise fra barna. En nabo kunne hente dem neste morgen. Jeg måtte pakke noen toalettsaker, ble plassert mellom sjåfør og en gestapo og med tre bevapnede gestapoer i baksetet. Da vi stanset utenfor Victoria Terrasse, ble jeg betenkt. Jeg hadde jo hørt om grusomme forhør der. Jeg var helt klar over følgene: Fant de senderen, var det dødsstraff. Men jeg ble snart kjørt til nr. 19. Der ble jeg liggende natten gjennom med lyset på og en vakt som var innom hvert kvarter. Neste morgen ble jeg hentet til forhør av en av de unge gestapoer som hadde vært på Geithus-besøk dagen før. Jeg gjentok min historie om Solnørdal. Ferden gikk i Svartemarja til Grini. Sjåføren spurte hviskende om mitt navn og min adresse. Det førte til at min svigermor fikk beskjed.

Jeg ble plassert i avdelingen for spesielt viktige fanger i enecelle i det vi kalte «Durchgangen». Etter noen dager ble det plassert en nydelig ung kvinne inne hos meg. Hun snakket bare tysk. Jeg var straks på vakt. Vi hadde blitt advart mot provokatører. Etter noen dager betrodde hun meg at hun var tysk, men av jødisk avstamning. Jødedommen har jo ikke noe med rase å gjøre, kun med tro. Hun hadde sittet åtte måneder i tysk fengsel, men slapp ut da hun var gravid. Hun rømte til Tsjekoslovakia og senere til Norge. Julaften 1942 ble hun arrestert, og det tre måneder gamle barnet ble tatt fra henne. Det kom raseeksperter helt fra Tyskland til vår celle på Grini. Hun ble fiket opp utenfor cellen. Før de kom og hentet henne, tok hun meg fast i hånden og sa: Takk til Norge! Derfra ble hun ført til gasskammeret i Auschwitz. Barnet ble etter krigen hentet i Oslo av faren og har senere hatt det godt. Samværet med henne ga meg svært mye - blant annet viktige tips om det å overleve et langvarig og strengt fengselsopphold.

Christian Winsnes Hertzberg.

Jeg fastholdt min historie i senere forhør. Det gikk ganske bra. Jeg kan ikke klage på selve forhørene. De tyske kvinnelige vokterskene var de verste. De var temmelig brutale. Det ble syv måneder på Grini - med besøks-, pakke-, arbeids-, lese- og skriveforbud. Måltidene var fæle. Kokt fisk hugget opp i store stykker uten vask og rensing fikk vi annen hver dag. Og «Stormsuppa», som jeg aldri greide, var rene grise-maten. Frokosten var bedre selv om det aldri vanket pålegg og nesten aldri smør. Jeg veide 36 kilo da jeg kom ut.

Hva så med mannen min? Jeg visste ingen ting. Men etter en tid på Grini var det gjennom gangpiken beskjedden kom via en papirlapp gjennom luftkanalen. Jødekvinnen ba gangpiken om å få gitt en beskjed til Sveits. Da spurte jeg en dag: Kan du få vite noe om min mann? To dager senere kom beskjedden: Han er i Uppsala som student. Gjett om jeg kom i strålende humør. Men etter en tid ség mismotet inn over meg igjen. Det kom beskjed om at jeg var tatt ut til Tysklands-sending.

Men i mellomtiden gikk det en sommer i fangeleiren - en sommer i sorg og glede. For det var mange lyspunkter. Spesielt sitter fastspikret i minnene alt hva de mannlige fangene gjorde for oss. Og blant disse var barndomsvennen fra Kristiansand, Julius Hougen. Jeg har minner fra samvær med Francis Bull og andre interessante mennesker.

Hva så med Solnørdal? Han bodde i en dekkleilighet hos Marie Lous Mohr. Dit søkte han mens han ventet på kureren fra Sverige. Etter at han om kvelden den 5. januar hadde lagt seg, ble han vekket med banking på døren. Utenfor sto tyskerne. Kureren var blitt angitt. Solnørdal fikk dødsdom, satt 29 måneder på dødselle - men overlevde.

Her kommer Bergljot til historien om Anne Marie Breien, Fehmers elskerinne, som reddet flere som var kommet i Gestapos klør, takket være at hun hadde den beryktede sikkerhetspolitistjefen i sin hule hånd. Det har vist seg at hun reddet både meg og mange flere, Solnørdal og hele Sørlandsgjengen. Fra Julius Hougen fikk jeg vite alt om henne, forteller Bergljot.

En dag fikk Bergljot nervesammenbrudd på Grini. Hun ble plassert på åpen avdeling. Gjennom psykoologen Nic. Waal ble hun opplært til å spille sinnssyk. Til slutt lyktes det. Hun slapp mer ut i friluft og fikk bedre mat. Så en dag kom beskjedden: Du skal til nytt forhør og så sendes til Tyskland. Stehr hadde satt opp et brev hun ble bedt om å underskrive - om at alt hun hadde gjort, hadde hun gjort for sitt fedreland. Hun nektet. Da så den mektige gestaposjefen hånlige på meg og sa: Så dra hjem da, fru Hertzberg - til barna dine.

Det var 26. eller 27. august jeg kunne bli hentet av mine slektninger. Jeg fikk ikke flytte tilbake til Modum - og jeg skulle ikke få understøttelse. Ingen fortalte at min mann var omkommet. Min svigermor hadde nektet alle å si noe om det til meg.

Det hadde skjedd natten mellom 3. og 4. april 1943. Christian Hertzberg dro med et fly ført av en av de beste norske flyverne i England, kaptein Engnæs fra Brandbu. Flyet ble angitt av en tysk spion på Bromma flyplass. Alle 13 i flyet omkom. Samme natt var det et stort engelsk flyangrep på Hamburg. Det antas at kaptein Engnæs fly ble møtt av tyske jagere ute ved Skagen et sted.

Etter krigen fikk enken overlevert en dagbok etter sin mann. Der har han beskrevet alt som hendte med ham fra flukten på Geithus, via Grenskogen, Skotselv

Grini-oktetten på besøk hos Bergljot Hertzberg på Geithus etter frigjøringen. I første rekke står fru Hertzberg sammen med datteren Gunvor. Til venstre for fru Hertzberg står Julius Hougen og bak henne til høyre Otto Nielsen.

til Oslo og så på en fluktrute over Hamar til Sverige. Det ble en forferdelig tur over grensen - i massevis av snø og svært kaldt. Han søkte lenge om å komme over til London. Dagboken var avsluttet i Stockholm 21. mars 1943.

Sjokket ble dessto større da jeg fikk meldingen tre måneder etter at jeg selv slapp ut. Jeg var jo så sikker på at alt var gått bra. Jeg ble stadig mer overbevist om at mannen min var i sikkerhet. Riktignok hadde jeg merket at alle jeg snakket med, var så alvorlige. Tenk om jeg hadde fått denne meldingen mens jeg var på Grini. Dit kom det jo så mange lignende beskjedder. Der hadde man mange å dele sorgen med.

Tilbakekomsten var merkelig. Da jeg endelig kom inn i huset på Geithus, sto alt nesten som jeg forlot det. Juletreet sto der ribbet med nålene på gulvet. Men alt av verdier var stjålet av Gestapo. En verandadør sto åpen. Mye var rart.

Straks etter at freden kom og Solnørdal slapp ut fra dødsellen, kom han til Geithus. Den kureren han ventet på, hadde vært utsatt for en angiver. Professor Jacob Sømme var øverste sjef for Operasjon Plower. Han ble arrestert og senere skutt. Senderen som var brukt i Geithus, ble aldri funnet av tyskerne. Knut Haugland hadde senere under krigen hentet senderen og fikk den i bruk igjen.

Hvordan ble livet ditt etter krigen?

Da meldingen om min manns bortgang kom, var det som et jordskjelv. Alt virket så meningsløst. Det å sitte igjen som ung enke bød på mange skuffelser. Lenge følte jeg meg i en forvirret tilstand, spesielt så lenge jeg ble værende på Geithus. Alt skulle likesom være som før, uten at noe var det. Først da jeg flyttet

til Åmot og hadde fått Christians dagbok, roet det seg. Da barna hadde forlatt hjemmet, ble jeg riktignok rammet av en dyp depresjon, men da jeg kom meg over den, falt jeg til ro. Og jeg har mye å være takknemlig for.

Mange har spurt: Er du ikke bitter? Vi var voksne mennesker, og vi visste hva det ville kunne koste. Jeg vet at det ble utført et godt arbeid under Operasjon Plower. Man må ha opplevd det som skjedde: Hordene som trampet inn over vårt land. Min svigerfar falt i kampene på Elverum - truffet av en tysk bombe. Det ble en høy pris å betale.

Sin egen situasjon beskriver hun gjennom André Bjerkes dikt: Amor Fati, som lyder slik:

*«Ikke som en Cesar gjorde,
skal du med et sverd bevepne
deg mot verden, men med ordet
Amor Fati - elsk din skjebne.*

*Denne formel skal du fatte
som din sterkeste befrier.
DU har valgt din sti i krattet.
Ikke skjel mot andres stier!*

*Også smerten er din tjener.
Lammet, sønderknust, elendig
ser du at den gjenforener
deg med det som er nødvendig.*

*Også fallet, også sviket
hjelper deg som dine venner.
Dine nederlag er rike
gaver, lagt i dine hender.*

*En gang skal du, tilfredstillet
bli din skjebne verdig,
vite; Dette har jeg villet.
Alt som skjer meg, skjer rettferdig.*

*Si da, når din levedledes
grønne skog er gjennomvandret;
Intet ville jeg anderledes.
Intet ønsker jeg forandret.»*

I Gamle Modum for 1994 (side 53) forteller Audun Knappen om «Opprulling av hjemmefrontens radiosender på Geithus».

Kristian Linnerud:

Dyregrav bru 50 år

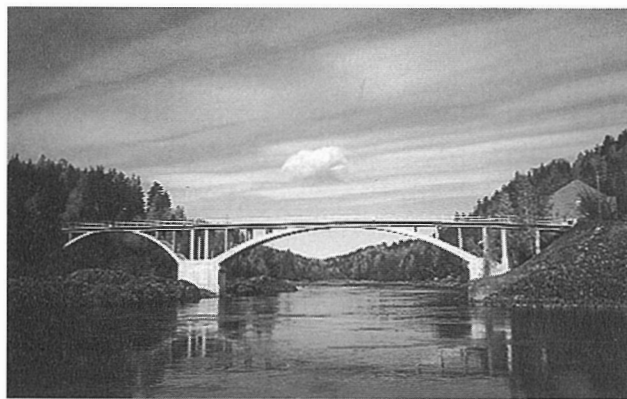
Dyregrav bru går over Snarumselva ved Gravfoss straks før sammenløpet med Drammenselva. Brua ble bygd i forbindelse med Kaggefoss-anlegget. Tidligere var det bare ei gangbru som forbindelse mellom Gravfoss og Grava. Denne brua lå om lag 200 meter lengre oppe i elva. Det var ei hengebru, som gynget når en gikk over - jo mer til fortere en gikk. Biltrafikken måtte gå over Sysle eller Åmot. I eldre tider kunne en trafikkerer med hest over ei bru nedenfor Kaggefoss, slik at gjester på Modum Bad kunne skysses til gravene og Skuterudsetra. Med Kaggefoss-anlegget kom det også kjøreforbindelse over dammen ved Kaggefoss i tillegg til Dyregrav bru.

Buskeruds Blad omtaler den nye Dyregrav bru i en artikkel 29. august 1946. Avisa forteller at brua blir ferdig i januar 1947. Det heter videre at den vil koste om lag 200.000 kroner og er vesentlig finansiert av Drammens Elektrisitetsverk, men med tilskudd fra Modum kommune.

Brua blir ca. 100 meter lang og bygges av Beichman & Ihlebæk, Drammen. Avisa forteller at veien fra Grava til Kaggefoss er ferdig, og at den blir av stor betydning for bygda. Den første delen opp til den

nye kraftstasjonen i Mastedalen skal bli bygdevei og karakteriseres av Buskerud veikontor som meget god, står det.

Samtidig bygde Modum kommune ny vei opp til Formo, slik at det ble veiforbindelse mellom Geithus og Vestre Spone over den nye Dyregrav bru. Gangbrua ble revet, og i dag ser en bare rester av fundamentene.

Dyregrav bru i 1996.
Foto: Kristian Linnerud.

Alf Røgeberg:

En bygdeoriginal

Illustrert av Kai Fjell

I denne artikkelen om en bygdeoriginal forteller Alf Røgeberg om Johan O. Hilsen på Snarum. Han ble av bygdefolket omtalt som «Jonassen». Han levde fra 1856 til 1925, og det lever ennå mange historier om ham på folkemunne.

Alf Røgeberg (f. 1896) var lærer ved Lofthus og Hole skoler, ansatt 1917, i følge Modums historie. Han forteller her om Jonas Elvebakken, men det er ikke tvil om at det er Jonassen han skriver om. Johan O. Hilsen bodde i Jonas, en plass under gården Hilsen, nede ved Snarumselva.

Det vises for øvrig til artikler i Gamle Modum 1986 (årg. 1), s. 47–51 av Thure Lund og i Jakob Andr. Samuelsen/Kai Hunstadbråten: Gamle moinger og andre folk. Espå 1991, s. 120–123. Alf Røgebergs artikkel ble trykt i Juleaften paa landet, 1930.

Der hvor elven i rolig strøm glir ut av granskogen og bøier mot vest, ligger et småbruk lunt i bakkehellet.

Her bor Jonas Elvebakken. Husene som han selv har bygget og vølt på, er brunet av sol og vind, og i den vesle haveflekken har han plantet både epletrær og plommetrær, rips- og stikkelsbærbusker, og ved søndre stueveggen står en syrenbusk med blomsterrabatt omkring.

Åker og eng står fint her nede sommersbel, og steinfyllingen langs elvestranden forteller om alle de tunge takene Jonas har tatt i årenes løp med å rydde

«Evig godt nok!» sa Jonas, og slo inn en seks toms spiker. «De' her ska itte væra no kommodearbe'!»

og dyrke jorden. Nu før han 3–4 kuer, endel småfe og en hest på eiendommen sin.

Det er ellers ikke som bonde og småbruker Jonas Elvebakken er best kjent.

Han er tømmermann og slakter og altnuligmann. Når et tungarbeid skal gjøres, er det bare å sende bud efter Jonas. For han har krefter som en bjørn, og mot

og arbeidsvilje som det Iyser lang leid av.

Det er det samme hvor vrient og umulig det ser ut, – når Jonas først tar fatt, går det som smurt.

For Jonas har ikke bare krefter og godt vett. Han har først og fremst et strålende humør. Og det bruker han alltid i arbeidet. Han prater, godsnakker, skjenner og smeller om hinannen, eftersom arbeidet skri-der frem og det går bra eller ille. Og så snart han kjenner sig trygg på en heldig løsning, synger og plystrer han og strør om sig med vittige bemerkninger.

Jonas Elvebakken er noget av en original. Han fry-der sig i arbeidet! Jo tyngre og vanskeligere det er, jo bedre liker han sig. Og han liker også å fortelle om sine mange bedrifter. Da skryter han riktignok en god del, og bruker sin livlige fantasi. Det er også noget originalt ved hans fortellermåte, – en fortettet kraft i replikken og en tyngde i tonelaget som gjør at en husker det lenge.

Utallige er derfor de historier og ordtak som går om ham i bygden og langt utenfor dens grenser.

Kanskje mest for denne sin originalitet er Jonas en efterspurt mann. Om ikke alt hans arbeide er like vel gjort, får en til gjengjeld en god latter og mange muntre historier på kjøpet. Der følger alltid smil og godt humør med Jonas, og det ligger igjen som varmt solskinn efter ham.

Jonas Elvebakken er en mann i 60-års alderen. Han er middels stor, bredskuldret og sterkbygget, med svære, kraftige arbeidsnever. Ryggen luter litt forover, hodet sitter tett ned på den brede bringen. Han har spisst helskjegg, som han alltid stryker med venstre hånd når han tenker på noget. Han er svært glad i tobakk, svart kaffe og brennevin, som han mener er en betingelse for sundheten.

Det er noget barskt, næsten brutalt ved hans vesen, men det er ikke langt inn til hjerte-laget hos ham. Han er snild og godhjertet som få, og sier aldri nei når han kan gjøre en tjeneste. Og så har Jonas en stor dyd som mange har grunn til å misunne ham: han taler aldri nedsettende om nogen. Hvis han Iyver av og til, er det om sig selv; men da gjør han det så mesterlig, at det er en fornøielse å høre på.

Rask og uvøren er han i alt sitt arbeide – med et tempo som er ekte amerikansk.

En gang satte han op et

sommerfjøs for en mann til 10 stykker fe på tre dager. Arbeidslønnen for hele byggverket var kr. 13,50. Det sier sig jo selv at noget fint arbeide blev det ikke, men godt og solid var det.

– «Evig godt nok!» sa Jonas, og slo inn en seks toms spiker. – «De' her ska' itte værre no kommode arbe'!» –

En gang bygde han en skogshytte for Per Korsgården. – «Blir 'a go' og tett denna hytta da, Jonas?» spurte Korsgården.

– «Ja ha! Fyll 'a me' vann! De' ska' itte komma dråpan tor' a!» svarte Jonas. –

Hans spesialitet var å rette op og flytte gamle hus. Her var han rene mester. Om andre stod bom fast eller ikke torde våge det, spyttet Jonas i nevene og tok fatt med å skru, og da var det ikke lenge før kadaveret tok til å lette på sig så det knaket i de gamle stakkene.

En gang skulde han skru op en låve for Nils Taraldhaugen. Ikke før var Jonas kommet igang med arbeidet, før han ropte: «Gå bort på bakken og legg dig til å sikt, Nils! Nå kan du få de' så høgt du vil! Gjerne hele kilometern te-vær!» –

Stabburet hans Ola Prestgarden stod og skakket så rent ille. Det var ingen annen råd, – han fikk sende bud til Jonas Elvebakken. Dagen etter kom han med redskapen sin, og gikk igang med full kraft. En time efter ropte han på Ola. – «Ja ha, nå har je' fått de' tel! Nå henger fleskeskinkene i lodd og vater inne her!» –

Da Jonas drog ham op, sa han spydig: «Nå – åssen såg isblokkene ut underan da, Petter?»

En sommer han holdt på med å flytte stallen til ingeniør Dalmann, var han så ille klein i maven.

– «Hvordan står det til idag, Jonas?» spurte ingeniøren en morgen han kom for å se til arbeidet. «Å, dårlig du!» svarte Jonas. «Ja, så gå op på kjøkkenet til fruene og få dig en dram da,» sa ingeniøren.

Dagen etter spurte Dalmann igjen Jonas om helbreden. «Like gæli, far!» sa Jonas. Da fikk han to drammer. Men morgenen etter var det rent ille med Jonas. «Je' trur je' må reise tel en spesialist,» sa han. Det slapp han imidlertid for fru Dalmann dokterte ham med fire drammer den dagen.

Det er jo et gammelt ordtak som sier at «hastverk er lastverk», og det fikk nok Jonas Elvebakken også erfare. Det var den gangen han skulle rette op fjøset for Lars Lia. Han hadde riktig brennhast den dagen, for det var i slaktetiden. Best det var, gled skruen unda, og fjøset veltet med et veldig brak utover bakken. Da kastet Jonas sig flat på bakken, og ropte til noen gutter som stod der vettskremte og kopte: «Begynn å pell stein, mens je' legger mig ner og tenker!»

Som slakter var Jonas Elvebakken både vidspurt og ettertraktet. Ikke for det – han var ingen første-klasses slakter; han kunde både rote og søle og ødelegge når han fikk for mye i toppen. Men folk vilde gjerne ha ham lel, for det fulgte slikt liv og humør med ham.

Når Jonas kom anstigende til gårds for å slakte, kunde han se nokså morderisk ut med borse og bile på akselen, og den lange slakterkniven dinglende på buksebaken. Da var han butt og barsk og nokså ordknapp, og hadde et farlig glimt i øinene. Han kom tidlig i grålysningen, for han skulde ekspedere mange liv på dagen, og slet i det til langt på natt. Så det var rimelig han kunde være litt «mårå-gretten». En dram var derfor det første han måtte få, men da var også Jonas i full vigør med en gang. Fikk han flere drammer, som nok kunde hende, gikk slaktingen vilt for sig. Da var det rent farlig å være i nærheten. Han svingte bila og fektet med den lange blankslipte kniven i luften og svor at «nå skulde lakan te pærs!» Han brukte alltid å kalle dyret han slaktet for «lakan». Og dette uttrykk benyttet han forresten ofte ellers også. Mens han skollet grisen eller flådde stuten, kunde han holde lange taler for dyret, mens de omkringstående vred sig i latter.

En gang han var i et slikt krigshumør og skulde dele op et slakt, blev kjerringen som holdt dyret redd og slapp taket, fordi Jonas hugg temmelig nær händen hennes med full kraft. Da blev han sint, og skrek: «Høll finga der dem ska' væra, ellers går dem med i saltkoppen!»

Han brydde sig aldri med å skolle ørene på grisen, men skar dem av og kastet dem på dynga. Da læreren i bygden spurte hvorfor han gjorde det, sprettet Jonas op et griseøre, pekte på lorten i øregangen og sa alvorlig: «Bare skjære forgiften, far!»

En høst skulde Jonas slakte grisen i prestegården, og hadde belaget sig på å treffe en riktig feit sugg. Men presten hadde bare en liten gris, og da Jonas fikk se den, sa han foraktelig: «Detta svine' spanderer je' neimen itte krutt på! Denna trår je' ihæl!»

Jonas Elvebakken var en hardhaus, som ikke var redd for noen ting, og uvøren som han var med sig selv, kom han ofte i livsfare.

En gang han holdt på å reparere en tømmerrenne ved en av fabrikkene ved Drammenselven, røk den planken han stod på tvers av, og Jonas stupte på hodet ned i rennen, hvor strømmen tok og førte ham avsted med rivende fart. Da ropte Jonas til kameratene: «Finn en ny planke! Finn en ny planke!»

Selv i det øieblikk tenkte han ikke på sig selv, de måtte slett ikke hefte unda arbeidet for hans skyld. Jonas seilte rennen helt ned til jernristen, hvor han blev trukket op igjen.

Så var det en vinter at Jonas og noen andre karer skar is på Vesle-tjern. Da falt en guttunge i råken, og Jonas drog ham op igjen. «Å skulde du der da, lakan?» sa Jonas barsk og sint, idet han halte gutten inn på isen. Da blev gutten redd, og satte i å gråte. Men Jonas blev da for alvor sint, og holdt gutten ut fra sig på strak arm: «Tier du itte still nå, så dukker je' dig under igjen!»

Samme gangen var det en av arbeidskameratene til Jonas som klandret at isblokkene hans ikke var riktig skåret. Litt etter falt denne karen uti råken, og måtte svømme under noen isblokker for å komme op igjen. Da Jonas drog ham op, sa han spydig: «Nå – åssen såg isblokkene ut underan da, Petter?»

Når Jonas Elvebakken en gang i blandt tok sig en bytur, kom han som regel hjem i perlehumør. Den som da var så heldig å reise i følge med ham på toget, fikk høre hans beste historier. Aldri kjente han sig så urimelig sterk som da, aldri tumlet fantasien sig så fritt og lett, og han diktet de fornøieligste eventyr om sig selv.

Jeg traff ham på toget en slik kveld. Jonas dampet på snadden, og fortalte for et takknemlig publikum. Han hadde fått brev fra Roald Amundsen, sa han, som vilde ha ham med på en ferd til Nordpolen. Det var det at han var så ibeit for en riktig kjempeterk kar, og da visste han ingen bedre å henvende sig til, enn Jonas Elvebakken. Og så fortsatte han: «For je' er sterk som en bjønn, ser 'u! Je' kan legge mig ner og fryse fast i isen. Om hundre år kan du høgge mig utatt – akkurat like go'!»

Det var ingen persons anseelse hos Jonas Elvebakken. Han gjorde ingen forskjell på folk, men var likedan mot alle. Snild og omgjengelig var han, men fikk han imot noen, sa han åpent og ærlig ifra. Presten var i Jonas's øine akkurat som en annen mann, – det var ingen ekstra krus eller ærbødighet der i gården.

I likferden etter faren spurte presten Jonas hvordan den gamle var på slutten, og Jonas svarte lakonisk:

«Å vrang da, ser' u!» Efter skikken der i bygden blev gjestene budt en dram med det samme de kom til gårds. Da Jonas vilde skjenke presten, sa denne nei takk. Men Jonas som alt var blitt i godt humør, fylte glasset, rakte det til presten og sa: «Drekk nå!» Men da presten fremdeles avslo, blev Jonas sint og sa med ettertrykk: «Nå drekk du!!» Og presten tømte glasset.

Ny-presten var en ungsprett av en bymann, og lite vant til landsens forhold. Dette ergret Jonas sig over, og det kom flere ganger til nokså kraftige utbrudd.

En gang holdt Jonas og nogen andre karer på med å rydde skoletomten for stubber og stein, og presten innfant sig for å se på arbeidet. Jonas hadde nettop lagt dynamitt under en svær stubbe som skulde sprenges, tente lunta, og bad presten og de andre gå vel unda. De andre gikk, men presten flyttet sig bare nogen skritt. Da smalt det, og roten for over hodet på presten, så jord og småstein føyk om ørene på ham. Da ropte Jonas forarget til læreren: «Såg du vette på lakan? Såg du vette?»

En søndag skulde Jonas skyssse presten til annekskirken. Han var ute i god tid, men måtte vente både

vel og lenge før presten endelig kom. Da var det innpå tiden, og Jonas stod med klokken i hånden. Men presten hadde glemmt noget, og sprang inn igjen. Da ropte Jonas efter ham: «Nå får du jadden se å somle dig a' gare»

En annen søndag hadde presten lånt hesten til Jonas, men skamkjørt den. Herover blev han dugelig harm. Og en kveld uti uken høvde det slik at Jonas kom nokså påseilet fra byen, og presten var på stasjonen. Inne på venteværelset var det fullt av folk, men det brydde ikke Jonas sig om. Han satte sig ved siden av presten på benken, løftet ham op på fanget sitt, og holdt ham fast som i en skrustikke. «Du æ' prest du da ve'?» sa han grann i målet av sinne. «Fin prest vi har! Leier hest og itte betaler, kjører både bratt og flatt! Fy pokker, for prest vi har!» Dermed satte han presten pent fra sig frempå gulvet, og drog på dør.

Mange spådde Jonas ille efter dette, og trodde at presten vilde melde ham til lensmannen. Men det hendte ingen ting verre, enn at presten dagen efter innfant sig hos Jonas og betalte skyssen, og siden var de venner.

Halvor Asbjørnsen:

Mord og Gjenfærd paa Langsrud paa Modum

Fra «Sagn og underlige Fortællinger fra Modum, Hallingdal og Telemarken, Ringerike m.fl.» av H. Asbjørnsen. Trykt i Anton E. Hanssens Trykkeri, Vikersund 1904.

Halvor Asbjørnsen (1845-1925) var født i Vinje og døde på Notodden, hvor han var en kjent og original skikkelse i mange år. Han drev som gårdbruker og landhandler en tid, men er best kjent som treskjærer, rosemåler, journalist og forfatter.

Asbjørnsen utga flere bøker med skildringer fra folkelivet, særlig i Telemark, men også her fra distriktet.

«For omtrent 12 Aar siden hændte her paa Modum en meget sørgelig Hændelse, idet en ung haabefuld ung Gut ved Navn Nils Olsen Langsrud blev funden død ude paa Marken ikke langt fra Gaarden Ruud. Denne Gut havde været inde paa Underofficersskolen i Kristiania, hvor han havde opført sig exemplarisk og havde det bedste Skudsmaal fra sine Overordnede. Han havde taget Juleferie for at reise hjem og besøge sine Forældre og Sødskende; men hvem skulde vel ane, at denne Juletur skulde faa en sliq tragisk Ende.

En Aften havde han taget sig en Tur ud for at spadserere. Paa Veien mødte han et Følge bestaaende af to Gutter og en Pige, og disse havde da æglet sig ind paa ham. Pigen blev bange for, at Gutten skulde bruge sin Sabel, derfor rev hun den fra ham og løb sin Vei.

En Mand havde om natten hørt Skrig og Larm, men turde ikke gaa ud; men om Morgen blev den unge Gut, som før omtalt, fundet død med en Signalpibe i Munden. Han havde sandsynligvis ikke formaet at skrike længer, saa havde han blåst i Piben i Haab om, at nogen skulde komme ham tilhjælp; men Ulykken vilde, at ingen hørte ham.

Havde ikke Pigen taget fra ham hans Sabel, kunde han have forsvaret sig med den og maaske endnu levet og været til Hygge for sine gamle Forældre og sine Sødskende. Stakkels Gut, hans Død var meget mystisk og vakte megen Røre i Bygden; hans Lig blev endog opgravet og obduceret; men det var for længe siden, at Gjerningen var bleven begaaet, hvorfor intet kunde konstateres. Desuden havde vi den Gang her paa Modum et meget svagt Politi, hvorfor Sagen blev neddysset og det hele gik i Glemmebogen.»

Kristian Linnerud:

Rolighetsmoen gressbane åpnet i 1946

Den 1. september 1946 var det stor stas på Geithus. Rolighetsmoen gressbane ble åpnet. Etter fem års idrettstørke under krigen var det fra 1945 og årene etter en voldsom interesse for alt som hadde med idrett å gjøre. Gamle idrettsanlegg ble satt istand og nye påbegynt. Det kom etter hvert gressbaner på alle tre tettstedene. Geithus var først ute og kunne åpne sin bane et drøyt år etter at krigen var slutt.

Buskeruds Blad hadde en større reportasje fra Geithus både i forveien og etter åpningen. Torsdag 26. august har Tormod Ruud en nærmest lyrisk beskrivelse av forholdene:

En skibakke med råtne og delvis sammenstyrtede tribuner og trapper. En vanskjøttet og nedslitt treningsbane, og en hovedbane som i bokstavelig forstand var å betrakte som en potetaker ... var den status som Geithus Idrettslag kunne gjøre opp den 9. mai i fjor. I dag - vel ett år etterpå - legger dette driftige lag frem følgende saker og ting: En restaurert og med tribuner fullt utbygd Gustadbakke. En treningsbane oppe på Furumo med nytt dekke, som av spillere blir betegnet som en av de beste grusbaner i Buskerud. Og endelig gressbanen på Rolighetsmoen. En gammel idrettsvenn blir beveget til det urimelige når en plutselig står ansikt til ansikt med denne gressbane. Det er jo nettopp slik vi alltid har drømt om at et idrettsanlegg skal se ut. Det er stil, kultur og skjønnhet over det hele.

Dagen etter åpningen kan Buskeruds Blad fortelle at «2600 mennesker trasset værgudene og overvar innvielsen av gressbane-anlegget på Geithus» (over 3000 mennesker, sa Fremtiden). Det var oppvisning av Drammens Turnforening, det var defilering, og det var naturligvis taler - mange taler. David Løver ledet

Defilering med Albert Pettersen, Lars Solberg og Ragnvald Kjølstad i spissen. Foto: Knut Kjølstad.

Geithus-laget. Foto: Knut Kjølstad.

programmet, som ble åpnet med at Solveig Bjølgerud (Skalstad) leste prolog av Elling Solheim. Hans Løvstad ønsket velkommen før Rolf Hofmo hilste fra Norges Idrettsforbund. Det var ellers taler bl.a. av foreningens formann, Jacob Løver, og av ordfører Andreas Knive.

I den etterfølgende fotballkampen spilte Geithus mot et sammensatt lag fra Øvre Buskerud. Laget til Geithus besto av Brynjulf Fredriksen, Per Bottegård, Knut Bottegård, Gunnar Kjølstad, Willy Moen, Knut Andreassen, Hans Holmen, Einar Larsen, Bjørn Skalstad, Victor Holm og Hilmar Larsen. På Øvre Buskeruds lag spilte bl.a. Johnny Madsen, Åmot, i mål og Odd Gårud, Vikersund, som centerhalf. Dommer var Nils Christiansen, Eiker, med linjemenene Amund Svendsrud, Vikersund, og Aage Møst, Bakke. Øvre Buskerud vant 4 - 1. På grunn av været ble kampen innkortet til 2 x 30 minutter.

Og så var det fest etterpå - med middag til 150 gjester.

Jacob Løver med hendene fulle. Foto: Knut Kjølstad.

Elling M. Solheim:

Prolog ved gressbaneåpningen på Geithus

Det er riktig en festdag på Geithus i dag
med flagg og basuner og trommer
og taler og hurrarop slag i slag.
Se hele Buskerud kommer
med blomster til Geithus Idrettslag.

Her åpnes en tumleplass, fager og grønn,
til ungdommens helse og glede.
De bygde den selv, og hvem spurte om lønn?
Nei - fritiden tok de hernede.
Nå ligger den ferdig - forlokkende skjønn.

Ja, her skal vel fotballen feire sin fest
og mektige heiarop runge,
og samle alt folket fra øst og fra vest,
de gamle såvel som de unge.
Og helst bør vel gutta fra Geithus bli best.

En lek i det grønne i ungdom og vår
som herder vår vilje og tenner
vår evne, så blikket mot framtiden går
og dådstrang ulmer og brenner,
- se, det er jo *målet* som lysende står

Og derfor til lykke med dagen i dag.
Se gressbanen frodig forteller
om samhold og troskap som seirer i lag.
Ja - det er just *det* det gjelder.
Vi hyller og ærer vårt idrettslag.

Solveig Bjølgerud (Skalstad) leser Elling M. Solheims prolog.
Til venstre ser vi Rolf Hofmo og til høyre David Løver, Hans Løvstad og Jacob Løver.

Litt om nissen eller tomten

Tegninger av Birger Hammerstad

Bergannissen og Sønjunissen

Hans R. Sønju (1888-1970) fortalte: "På Bærjan og Synju var det nisser. Men så rauk dom uvenns. Dom drog høy frå den eine gærn over ælva og te den andre, dissa nissane.

Denna Bærjannissen, han ville ha det over på sin gård, og dennane Synjunissen var over te Bærjan etter høy, da serru, om vintern.

Og da kom dom ned på Breihøln vi kaller. Det var nå føre det blei no meieribru her det, serru. Det lå 'i fillekløpp søppå (= sør på) der. Det var fali å gå der.

Dissa nissane møttas der på Breihøln, på isen, og der sloss dom så høydottane fauk om dom.

Men følk hadde vøri nedpå der om morran. Å, nei, det var soft (= sopt), såg itte 'i strå. Je trur da itte no på det.»

Arkivopptak 1964

Nisse på Formo

På Førmø var det og nisse eller tomte, og det var flere som sku ha sett no ved sommarsfjøset der. Mange gonger ville kuene itte gå inn i fjøset.

Ei jente som nylig hadde bynt på skoern, kom tidlig ein morra like innunder jul forbi sommarsfjøset på Førmø. Det var my snø og nokså mørkt. Småjenta hadde lang skolevei og måtte derfor gå tidlig himante.

Da fekk 'a se ein liten mann med rau topppluve, Han hoppa og dansa i veien bare non få meter framfor 'a. Det såg mest ut som 'n lekte med kongler eller no anna i veien som 'n spærka etter. Han såg på jenta et øyeblekk, nesten striglante, og hu kunne tydelig se ansiktet hass. Så for 'n over veikanten og nedover ein bakke og blei borte.

Jenta blei redd, som rimelig kan væra, og så snudde 'a og flaug tebars att. Men da hu hadde kommen et stökke på himveien, tenkte 'a nok som så at hu måtte nå på skoern likevæl. Og så gikk 'a søattover. Ei anna og eldre jente som budde på Førmø, og som hu skulle ha følgje med te skoern på Jelstad, syntes det vara så lenge før 'a kom, og så ville hu gå i møte med 'a. Men så hendte det si sånn at denna eldre jenta hadde et rødt tørkle på si, og da småjenta fekk se det, sette hu te å illskrike. Hu trudde nok det var nissen som kom att.

Utpå dagen, da det blei lyst, gikk bestemor te småjenta, som budde på Førmø, bort te sommarsfjøset før å undersøke nærmere. Hu kjente nok te at følk hadde sett og hørt no der før. Men da fans det itte spår i snøn eingong. Detta hendte omkring 1905.

Etter Jakob Andr. Samuelsen/Kai Hunstadbråten: Gamle moinger og andre følk. Lokalhistorisk Forlag, Espå, 1991.

Det stod et sommerfjøs like ved der, som tilhørte gården Formo. Folk mente det var noe «urolig» der, ved dette Børjersfjøset, som de kalte det (etter eieren Christian Borgersen Formo). Mange gonger var det vanskelig å få inn kuene. Det var jo vanlig oppfatning at enkelte dyr så og merket mer av slikt overnaturlig enn menneskene gjorde. Gotfred Skyliholt (1883-1982) kommenterte dette slik:

«Det sto et vårfjøs bortmed der, serru, akkurat like søom der som Knivebakken har bygd. Det var enda delet møllom Gravmon og Førmø mon. Fjøset sto akkurat innåt garn (=gjerdet) der. Det var sett opp utta (= av) tømmer. Je huser godt det. Det sto jo der etter je var vaksen, det.

Ja, det er nok rart med det, gitt. Det er så mange som har sett det der at det må væra no i det allikevel, med de nissane. Det er ingen som ser dom nå lenger,

men det kommer vel av av det dom blir aldri trudd på og dyrka no nå, serru.»

Og han fortsetter: «Ja, men det må da ha vøri no allikevel, førr han bestefar og så begge søstrene mine, de eldste, Maria og a' Ragna. Det var med vi var i Sigdæl det der, i Skyrihølt, så hadde vi i' jordstøkke på østia av storveien, ja, det var itte så lite heller, det var en førti mål, den Brekkebråtan.

Og derboli (= der borte i) hadde vi vårfjøs. Og akkorat åvom og søom der littegrann, der er e (= det) et bærj akkorat som ein skørstein.

Der bolpå (bortpå) gikk dom. Dom var med 'n bestefar, han gikk og ledde dom. Og da kom det ein liten gutt på skrå sønnante Brekkebråtan. Han gikk nerover, kom i møte med dom, men han gikk lenger i øst, gikk på skrå ner bakken.

Og dom høldt på å snakke te 'n bestefar, da, serru, og lurte på hå detta var før ein guttonge.

«Je ser itt'no, je,» sa 'n bestefar. Jo da, dom høldt på og prata og pekte på 'n, da, serru. Jo, så fekk 'n se 'n han au. «Vi går himatt nå, vi,» sa 'n. Da tok 'n dom i handa og ledde dom med si, og så gikk dom him igjen. Det var ein liten gutt med lue på hue.

Og 'n far, det var nå non år etterpå, men ganske på samma stella. Det var littegranna lenger sø (=sør). Han høldt på og brente køsse om vårn neri der.

Det var seint om kvelden. Så høldt 'n på og raka inn køssa da, serru, førat det itte sku ligge non glør bolåver. Så fekk'n se ein liten gutt som kom gåandes ovante bakken der, og det såg ut som'n hadde et brev i handa, sa 'n. Han gikk med sånn i' klype.

Så trudde'n først det var'n Olaves (sønnen hans) som kom. Men så var 'n før langt unna'n, han snakka itte te'n enda. Da 'n kom nærere ved, sku 'n spør'a'n: «Men i verden, kommer du her så seint?» Da'n resste si opp og sku glana da, så fekk'n se at det itte var'n Olaves. Men da gikk han og glante på'n far au, og han sto og glante på'n, sa'n, te han gikk ner bakken der og over dæln (=dalen) og så boli Dælaåsen.

Men i hvert fall er det rart at det er så mange som har sett det, om det itte har vøri no. Det kan nok råke det har eksistert no eingong au, men at det nå liksom itte har no makt lenger.»

Arkivopptak 1977

P. Chr. Asbjørnsen om presten Teilman og de underjordiske

Fra Norske huldreeventyr og folkesagn, fortalt av P. Chr. Asbjørnsen. Utgitt av Knut Liestøl - Oslo, 1949. Oppskrevet 1844 etter en mann som Asbjørnsen kaller Per Graver (sannsynligvis et oppdiktet navn) i Eidsvoll.

Christian Teilman (1743–1821), residerende kapellan i Modum 1771–1788 og bodde da på Komperud, sokneprest i Modum 1791–1813 og bodde da på Heggen.

Det vises for øvrig til artikkel i Gamle Modum 1987 (årg. 2), s. 12–15.

Etter en del andre historier kan vi lese følgende:

«Her sa graveren, at nu kunne han ikke minnes flere trollkjerringhistorier. Men da han var kommet så godt på glid, trodde jeg, at jeg burde nytte leiligheten, og spurte om han da ikke hadde noe å fortelle om de underjordiske.

«Hm,» sa han, «jeg kan nok ha hørt noe av moster mi kanskje. Da hun var jente, var hun på Modum og tjente hos presten der; Teilmann tror jeg hun kalte han.

Det var en gang på vårsida, da møkka skulle kjøres ut, så gjorde den presten en stor dovning, for han var en svare mann til å drive jorda, og til den bad han folk både vidt og bredt fra alle bygdas kanter. Så var der en gutt hos en mann, som også var bedt, og han var så urimelig gjestebudskjær. Da husbonden hans sa til han om kvelden, at han skulle lage seg til å kjøre til downings, så han kunne komme av sted i otta, blei han så glad, at han lå og velta seg heile natta og kunne ikke sove. Inga klokke var der heller, så han kunne vite hva tida leid, og så stod han opp ved midnattstider og satte hestene for og kjørte til prestegarden. Men der var det ikke oppe ei levende sjel enda, og så gikk han omkring og vakserte for tidsfordriv. Best som han gikk, kom han inn på kjerkegarden, og der vaska han søvnen og vågen av øyene sine i ei grøft, hvor der stod noe vatn, for det hadde nylig linna, og fra den tid var han synen; men han var halvuset også, og de kalte ham en galning. Enten han gikk

av tenesten eller tente ut året sitt, det skal jeg ikke kunne si, men sia fôr han alltid og svedde omkring i bygda, hvor der var gjestebud eller noe på ferde, og baud seg til å jage ut de underjordiske.

En gang skulle der være bryllup på en gard, som hette Presterud, og barsel på Komperud på en dag. Da var han reint oppradd, for han visste ikke, hvor han skulle gå hen, men til sist så gikk han til bryllupsgarden.

Da han hadde vært der og sett seg om ei stund, tok han fatt på kjøkemesteren.

«Du passer godt på det du har, du,» sa han. «Ser du ikke, at de underjordiske drikker av ølspannet du har satt i kroken der, det minker jo hvert øyeblikk, men får jcg lov å være her, mens bryllupet varer, så skal jeg nok jage dem sin kos.»

«Ja, du kan nok få være, men hvorledes vil du få dem ut?» spurte kjøkemesteren.

«Det skal du få se,» sa gutten, tok spannet, satte det midt på golvet og krita en stor ring rundt omkring det. «Nå tar du ei stor klubbe,» sa han til kjøkemesteren, «og når jeg vinker til deg, så slår du midt inni ringen; det er det samme, hvor jeg er henne, men når jeg har fått dem inn i ringen alle sammen, så slår du til alt det du orker.»

Da han hadde sagt det, så tok han til å renne omkring; han fôr både høgt og lågt og skyssa og jaga inn imot ringen. Kjøkemesteren kunne nesten ikke stå på beina, så lo han av alle de gale faktene gutten gjorde, og de trudde mest han var gal, alle som såg på det. Men da fikk de se, at han ikke var så gal, som de trudde, for da han vinkte til kjøkemesteren, og kjøkemesteren slo til, hørte de et skrik og et kvin igjennom heile huset; og noen, som kom til bryllupsgarden fra Komperudkanten, fortalte, at de hadde hørt en sus og en brus i lufta, og at det var liksom en heil flokk hadde snakka i munnen på hverandre: «Til Komperud, til Komperud til barsels, til Komperud til barsels!»

Her endte Per graver sine fortellinger. Han erklærte at han ikke visste mere i kveld, og gav seg til å jage klokkerens gjetebuk ut av kirkegården.»

Krigere og hungersnød 1807-1814

Det var mange fra Modum som var med i krigene først på 1800-tallet. Det er flere opptegnelser om disse, blant annet av Nils Hilsen og Jac. And. Samuelsen.

Kommandersersjant Gudbrand Gudbrandsen Ihlen var født 17/9-1780. Han var med i slaget ved Onstadsund. Han var bestefar til fanjunker Per Hansen Gundhus, som igjen var far til kjente personer i Modum som ligningssjef Hans P. Gundhus og lensmann Hjalmar Gundhus. Ole Eriksen Bøenstøen, Lars Olsen Bøenstøen og Per Bergan var også ute, men ikke med i noe slag. Det het at Lars var tambur og Per var kledd i knebukser av skinn. Knut Torstensen Skretteberg var også utskrevet, men måtte nøye seg med å være med til Krokskogen der de møtte en flokk hallinger som ville avsette regjeringen. Knut sa at hallingene var godt rustet med kniver, men ellers hadde de dårlig med våpen. De gjorde ingen motstand da de møtte de militære. Lederne ble tatt med til Akershus, mens folkene fikk reise tilbake.

Hungernøden 1807-1814

Erik Amundsen Skretteberg fortalte at det ikke var annet enn gråt og fortvilelse i disse dagene. Det var armød og hungersnød alle steder. Når noen møttes på veien, så gråt de, og når noen kom på besøk til naboen, så gråt de, sa Erik. Mange kjørte helt til Skien for å kjøpe korn der det ble utdelt ei skjepp til hver. Det var mange med på disse kornreisene. Det er nevnt foruten Erik Skretteberg også Per Korsbøen d.e., Knut Skretteberg, Per Lien, Halvor Torsby og hans søster Kari. Det fortelles at mange kledde seg ut for å forsøke å lure til seg ei ekstra skjepp korn.

Anders Presterud reiste til Kristiania i 1814 for å få tak i korn. Han rodde over Tyrifjorden og gikk over Krokkleiva og til hovedstaden. Han fikk ei skjepp korn som ble brukt til såkorn. Det heter at han stakk kornet i jorda med en kjepp ett for ett. Det var så lite mat at mange tok kornaksa og spiste dem mens de ennå var grønne.

Per Danielsen Hilsen falt i krigen. Da han skulle dra, var moren hans meget lei seg. Men Per sa da «at je kommer nok att igjen. Når du ser det kommer tre mann på Skjelbredhovet, er je den eine». Slik ble det ikke, han falt ved Onstadsund.

Amund Sønsteby var med i krigen som 18-åring og ble skadet av ei kanonkule som nær hadde drept ham. Det gikk også ord om at han var død, men han kom uventet hjem en tid senere. Amund Sønsteby tok senere underoffiserskolen og ble lærer på Modum en tid. Av andre som deltok i krigssamlingene, er Torger Kristoffersen Østenengen, Hans Hansen Gunnarud, Johannes Andersen Kaggestadmoen og Ellev Christoffersen Hovdebakka nevnt. Ellev Hovdebakka var før øvrig med i slaget ved Onstadsund

Lange-Mari

Karene som kom hjem igjen, fortalte at det hendte nordmenn og svensker gikk om hverandre som gode venner «så nær som når de måtte slåss». Men en fortalte at han ikke var med i et av slagene som telte mest. Han lå ved ei mølle og malte korn. Dette var også nødvendig.

Svenskene hadde en diger kanon som de kalte Lange-Mari (Mari har aldri vært svensk navn. Th. L.). Denne kanonen hadde en inskripsjon som lød slik: «Lange Mari er mitt rette navn, fem fjerding er min visse gang. Den som meg møder skal slippe å sørge for føde og klær.»

Det het at nordmennene prøvde å få denne kanonen ødelagt. Men den lå så vrient til at den var vanskelig å få øye på. Da var det en livsslave fra Akershus som bød seg til å male kanonkjeften hvit om han fikk straffen sin ettergitt. Han kledde seg naken og rullet seg i tjære og fjær før han gikk over til svenskene. Han spilte gal og svenskene hadde moro av karen. Han hadde med seg et krittstykke som han krita med alle steder. Da han kom dit Lange-Mari var, krita han en hvit ring rundt enden av løpet. Han var ikke før kommet unna, før ei norsk kule traff Lange-Mari midt i løpet så det sprakk.

Spilte kort

Karl Olufsen fra Ramfoss var på grensevakt i 1905. Mange var deprimerte og ventet på en avgjørelse. «Noen leste i bibelen og noen spilte kort», sa Karl til Karine Hilsen i Mohyttene (Nils Hilsens mor) etter at han var kommet hjem. «Hvad gjorde du da, Karl?», spurte Karine som hadde stor respekt for det religiøse. «Je spilte nok kort, je» sa Karl.

Kristian Heggenhaugen

Omkring århundreskiftet var Kristian Heggenhaugen en kjent musiker i Vikersundområdet. Han var på mange måter en original som levde i sin musikkverden. Han var også husmann under Heggen og drev som skomaker på si. Det heter at han blant annet sydde et par riktig fine festsko av hvit silke til en av prestedøtrene på Heggen.

Kristian Heggenhaugen spilte bra både på fiolin og klarinett, men det heter at han også fikk til fine toner på det mer sjeldne instrumentet leirgauk. I en kortere tid var han også med i et orkester i Kristiania, men kom raskt tilbake og giftet seg med Kari fra Stavn i Hallingdal, som ventelig var budeie på Heggen.

Kari var så passe fornøyd med all spillinga til Kristian, og spesielt om natta da han ofte satt og komponerte sine egenartede melodier. Kari var ikke helt blid for dette, men da skal Heggenhauger'n ha sagt: «Det nytter itte prate om dette kjerring, valsen ska gå fra tolv te to, den.»

Kristian Heggenhaugen laget mange meget gode melodier, og han gav de fleste lokale navn, så en kunne være fristet til å tro at han fikk inspirasjoner når han gikk turer i nabolaget. Vi har både

Heggenhaugerns vals og polka, polkaen «Gå te Natvedt» eller Sveltar'n som den også er kalt, reinlenderen «På tur te Kongsrud» og danser som han har tilegnet turer til Finnemarka der han besøkte musikkvenner, ikke minst den kjente spillemannen Teodor Gjørslie. Vi har kjennskap til omkring 15 av Heggenhaugens melodier. De er bevart gjennom Karsten Hansen fra Sand i Vikersund, som med fenomenal musikalsk hukommelse har gitt dem nytt liv igjen. Kristian Heggenhaugen var født på en husmannsplass undet Nøtvedt ved Drammen og kalte seg Guttormsen før han ble husmann på Heggenhaugen. Allerede 10 år gammel spilte han i bryllup og ble raskt navngjeten i lokalmiljøet. Med hallingjenta Kari som han giftet seg med, fikk han døtrene Kristine, Trine Elise og Ellen Johanne. Kristian Heggenhaugen har mange slektninger både i Oslo, Modum og i Amerika, dit datteren Kristine reiste i 1910.

Vi vil minnes Kristian Heggenhaugen med notene av hans populære reinlendere «Dans på Finnebrenna» og «Dans på Heggenhaugen».

Dans på Finnebrenna

e. Kristian Heggenhaugen

The musical score is presented in six staves. The first two staves contain the first phrase of the dance. The next two staves contain the second phrase. The final two staves contain the third phrase, which includes first and second endings. The piece concludes with a double bar line.

Dans på Heggenhaugen

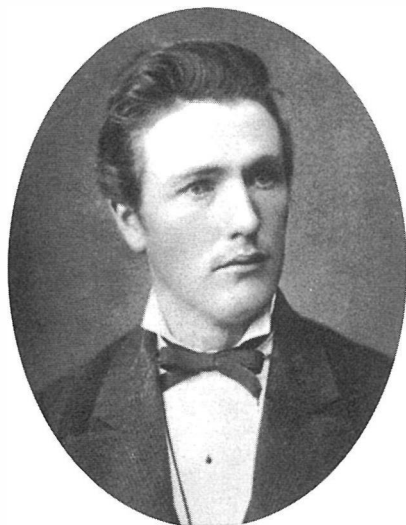
e. Kristian Heggenhaugen

Kristian Linnerud:

Skiidrettens far i Modum

Svend Vassend (1856-1925) må kalles den moderne skiidrettens far i Modum. Han virket bl.a. som lærer ved gamle Stalsberg skole. Denne skolen lå vest for Fosnæs sag (på den andre siden av fylkesveien). Bygningen ligger der fortsatt, men er ombyggt. I 1896 kjøpte Vassend gården Holo på Gustadhøgda. I mars 1956 - hundre år etter han ble født - skrev Bygdeposten om ham. Artikkelen gjengis i faksimile. Sønnens Svein Vassend har lånt ut bilde av bestefaren.

Teledølen lærer Svend E. Vassend la ned et pinoerarbeide for skiidretten i Modum

Foreldrene reagerte mot at han «bant» skiene på skoleguttene

Det er i år i disse dager 100 år siden Svend E. Vassend ble født. Han var født i Seljord 10. mars 1856 og kom til Modum som lærer i Stalsberg krets i 1879 og tok avskjed i 1920.

Vassend var en god skiløper helt opp i sine gamle dager. Samme året som han gikk av som skolelærer, altså 64 år gammel, var han sammen med noen andre på skitur til Glomsruds-kollen i påsken. Vassend med sine vidjebindinger og en gardstaur til stav, de andre med moderne skiutstyr. Etter en pust på toppen kaster han stauren og seter utover og det fortelles at da de andre langt om lenge kom etter hadde Vassend spist middag og lå i sin dypeste middagslur.

Svend Vassend hadde vært med i Husebybakken og deltok i skirenn i Lier og Modum og tok premier.

Han var en dyktig lærer og han lærte barna ikke bare det som står i bøkene, men lærte dem også å stå på ski. Skiutstyret var dårlig for småguttene den gang, og foreldrene reagerte mot at Vassend bandt skiene på guttene, og nektet til dels å sende guttene til ham.

Det fortelles at en gutt en dag kom barhodet og uten bøker gråtende på skolen. Foreldrene hadde nektet ham å gå til Vassend fordi han hadde bundet skiene på ham, men gutten ville nå i vei likevel og så hadde han rømt!

Det var i Øhrenkollen Vassend tumlet seg med skoleguttene og mang en god skiløper har fått sin rekruttskole der, med Vassend som instruktør.

Vassend var en frisk kar. I Finnemarka var det tildels gamle skolegutter. En av dem «Nykjukarl» var 18 år og hadde gått tre år for presten. Gutten fløy på Vassend en dag han skulle høre ham i leksa, og det ble et hardt basketak før Vassend fikk ryggtak på gutten og la ham i golvet. Siden ble gutten den lydigste og snilleste av hele flokken.

Det er sikkert ennå mange her omkring som har lært å gå på ski av lærer Vassend.